

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER
UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

29E JAARGANG

WOENSDAG 29 MAART 1944

No. 1449

COMMISSIE VAN REDACTIE:

*J. F. ten Doesschate; P. Lieftinck (tijdel. afwezig);
J. Tinbergen; H. M. H. A. van der Valk; F. de Vries;
M. F. J. Cool (Redacteur-Secretaris).*

H. W. Lambers — Adjunct-Secretaris.

Abonnementsprijs van het blad, waarin tijdelijk is opgenomen het Economisch-Statistisch Maandbericht, franco p. p. in Nederland f 20,85 per jaar („Prijsvaststelling No. 052. IM 312”). Buitenland en koloniën f 23,— per jaar. Abonnementen kunnen met elk nummer ingaan en slechts worden beëindigd per ultimo van elk kalenderjaar. Losse nummers 50 cent. Donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut ontvangen het blad gratis en genieten een reductie op de verdere publicaties. Adreswijzigingen op te geven aan de administratie.*

*Administratie: Nieuwe Binnenweg 175a, Rotterdam (C.).
Telefoon 38340. Giro 8408.*

*Aangeteekende stukken aan het Bijkantoor Museum-
park, Rotterdam (C.).*

*Advertenties voorpagina f 0,26 per mm. Andere pagina's
f 0,22 per mm. Plaatsing bij abonnement volgens tarief.*

INHOUD:	Blz.
----------------	------

Enkele beschouwingen over de loon- en inkomstenbelasting door <i>J. P. H. Smits</i>	166
Huurprijzen van nieuwbouw door <i>D. W. van Hout</i> ..	170
De groote banken in 1943 door <i>F. R. Boot</i>	172
Vijftig jaren zilverpolitiek door <i>G. J. H. de Graaff</i> ..	174
Overheidsmaatregelen op economisch gebied	177
Statistieken	
De Nederlandsche Bank — Stand van 's Rijks kas.	177

GELD- EN KAPITAALMARKT.

Op de *geldmarkt* is de situatie ongewijzigd gebleven. De afgiften van schatkistpapier bleven wederom van beperkten omvang. Blijkbaar vloeien de revenuen van de Schatkist op het oogenblik vrij gestadig, terwijl ook het P.T.T.-bedrijf in den laatsten tijd tot de schatkistfinanciering ruimschoots heeft bijgedragen. Zoowel de Postspaarbank als de Postgirodienst zien de hun toevertrouwde middelen bij voortduring stijgen. Het saldo van P.T.T. bij de Schatkist, dat volrens den laatstbekenden staat van 's Rijks Kas per 15 Maart rond f 602 miljoen beliep, bedroeg op 29 Februari nog slechts f 520 miljoen. Ook de saldi van andere Rijksinstellingen zijn in den laatsten tijd trouwens in vrij aanzienlijke mate gestegen t.w. van f 484 miljoen op 29 Februari tot f 502 miljoen op 15 Maart.

De totale vlottende schuld van het Rijk per 15 Maart beliep rond f 4,2 milliard. Hetgeen beteekent, dat, sedert de uitgifte van de laatste consolidatieleening, de 3½ % leening 1943, in Augustus van het vorige jaar niet alleen het bedrag van die leening ad 1 milliard geheel is opgebruikt, maar bovendien een som van rond f 300 miljoen, waarmee de vlottende schuld weer is toegenomen.

Nadat in de voorgaande week, zooals wij in ons laatste geldmarktverzicht memoreerden, het „geldmarktsurplus”, belichaamd in de „saldi van anderen” op den weekstaat van De Nederlandsche Bank was toegenomen met rond f 34 miljoen, als gevolg van de uitzonderlijk krachtige stijging van de buitenlandsche wisselportefeuille — gevolg mede van geforceerd snelle omwisseling van opgepot Duitsch bankpapier —, is deze week in dit verband het volgende te constateeren: de buitenlandsche wisselportefeuille is toegenomen met rond f 45 miljoen en de saldi van anderen met f 26 miljoen.

De *obligatiemarkt*, die in de voorgaande week teekenen had vertoond van een iets zwakkere houding, althans voor de 3½ % leeningen, was deze week weer wat vaster gestemd, waarmee de inzinking van de vorige week weer geheel is ingehaald. Zeer vast zelfs waren verschillende vooroorlogische leeningen. Daaronder in de eerste plaats de 3—3½ % leening 1938, die het tot boven de 102 wist te brengen. En vervolgens de 3 % Indische leeningen. Deze laatste waren voorheen, naar wij in één onzer laatste overzichten schreven, duidelijk achtergebleven bij het marktverloop. Van dien achterstand was verleden week reeds een deel ingehaald en deze week heeft het herstel zich nog geaccentueerd. De 3½ % leeningen 1942 en 1943 hebben weer het peil van 100¾ % bereikt, op welk niveau naar het schijnt nogal omvangrijke verkooporders in de markt liggen. De omzetten waren voor sommige leeningen af en toe zeer omvangrijke, kennelijk overigens transacties, die buiten den eigenlijken beurshandel om liepen. In gemeenteleeningen is de markt nog steeds verward door het bereiken van het stopkoerspeil voor de meeste fondsensoorten.

ENKELE BESCHOUWINGEN OVER DE LOON- EN INKOMSTENBELASTING.

Het vroegere bronnenfictiestelsel.

Het is bekend, dat het heffingssysteem van de tegenwoordige inkomstenbelasting anders is dan dat van het vroegere. De belasting naar het inkomen werd vóór 1940 geheven volgens het *bronnenfictiestelsel*. Men verstond hieronder, dat de inkomstenbelasting, die over een bepaald jaar moest worden betaald, werd afgeleid uit den toestand bij den aanvang van het belastingjaar, destijds 1 Mei. Volgens art. 13 van de Wet op de Inkomstenbelasting 1914 ging men hierbij uit van de fictie, dat de opbrengst van de bronnen, die het geheele afgelopen kalender- of boekjaar hadden bestaan, in het komende belastingjaar gelijk zou zijn aan die in het afgelopen kalenderjaar. Indien een bron echter geen vol boek- of kalenderjaar had bestaan, dan bleef de reeds genoten opbrengst van die bron, volgens art. 14 der wet, buiten beschouwing en werd de toekomstige jaarlijksche opbrengst van die bron geschat.

Inkomstenbelasting werd alleen geheven over opbrengst van bronnen, die op 1 Mei bestonden, ook al hadden zij den belastingplichtige nog niets opgeleverd. Aan den anderen kant, indien een bron op 30 April ophield te bestaan, dan bleef de opbrengst daarvan buiten beschouwing. Dit systeem lijkt vreemder dan het was, omdat men de belasting *vooruit* betaalde, zij het dan ook, dat men in de praktijk, door de toepassing van art. 13 der wet, den indruk had, dat men zijn inkomstenbelasting achteraf voldeed.

Niettemin kon men voor wonderlijke consequenties komen te staan, wat wij met een voorbeeld zullen toelichten, doch daartoe moeten wij eerst nog een ander artikel uit de oude wet aanhalen, nl. art. 15, luidende: „Bevordering of verplaatsing in een anderen werkkring bij een tak van openbaren dienst of in dienst van een bijzonder persoon of lichaam, wordt niet beschouwd als het ontstaan eener nieuwe bron van inkomen”.

Dit leidde tot de volgende praktische moeilijkheid. Toen in 1939 de mobilisatie werd afgekondigd, zijn vele werkgevers ertoe overgegaan, hun voor den militairen dienst opgeroepen werknemers het verschil tusschen het salaris en het militair inkomen door te betalen. Nemen wij aan, dat een werknemer f 200,— per maand verdiende, in Augustus 1939 als sergeant onder dienst ging en als zoodanig een jaarwedde van f 900 genoot, dan kreeg hij dus van zijn werkgever f 125 per maand daarboven uitbetaald.

Voor den aanslag in de inkomstenbelasting 1940/41 (die, zooals bekend is, slechts tot 31 December 1940 heeft gegolden), moest de Inspecteur, op grond van de bepalingen der wet, het inkomen van dezen belastingplichtige als volgt becijferen:

Inkomen uit dienstbetrekking, welke het geheele jaar heeft bestaan (dus overeenkomstig art. 13 der wet):

salaris Januari t/m Augustus	8 x f 200 =	f 1.600
vergoeding Sept./December	4 x f 125 =	„ 500
		f 2.100 ¹⁾
<i>militair inkomen</i> (bron heeft geen vol kalenderjaar bestaan), geschat volgens art. 14 der wet op 12 x f 75 =		„ 900

Belastbaar inkomen f 3.000

Deze belastingplichtige voelde zich sterk te kort gedaan, omdat hij zijn aangifte moest doen, toen hij reeds uit den militairen dienst was ontslagen en deze bron derhalve niet meer bestond.

De redactie van de Wet op de Inkomstenbelasting liet aan den Inspecteur geen andere mogelijkheid, dan dezen man, die in werkelijkheid doorlopend f 2.400 inkomen

¹⁾ Voor de berekening van dit bedrag was de aanhaling van art. 15 der Wet op de Inkomstenbelasting 1914 noodig.

had genoten, te belasten op den voet van een inkomen van f 3.000. Immers; rekening moet worden gehouden met de op 1 Mei bekende feiten en de Inspecteur mocht geen aandacht schenken aan factoren — i.c. de demobilisatie —, die eerst nadien een rol gingen spelen. Het reële stelsel heeft een dergelijke onbillijkheid uit den weg geruimd.

Het reële stelsel.

Thans zou deze belastingplichtige voor f 2.400 inkomen worden aangeslagen. Niettemin blijkt ook het tegenwoordige „reële” stelsel niet altijd even reëel te zijn, getuige het volgende voorbeeld: Stel A en B zijn beiden op 1 Januari 1943 binnen het Rijk woonachtig en werkloos. Zij zijn ongehuwd. Op 1 Juli krijgt A een betrekking, die hem f 250 salaris opbrengt, waarover volgens het tarief van het Besluit op de Loonbelasting f 45,90 per maand moet worden ingehouden. Deze belastingplichtige betaalt dus in het tweede halfjaar 1943 in totaal f 275,40.

B daarentegen gaat op 1 Juli 1943 een vrij beroep uitoefenen, dat hem eveneens gemiddeld f 250 per maand inkomen oplevert. Over 1943 moet hij nu voor een inkomen van f 1.500 een bedrag, groot f 140,80, inkomstenbelasting betalen. Het „reële” stelsel leidt er aldus toe, dat twee belastingplichtigen, die feitelijk in precies dezelfde omstandigheden verkeerden, over eenzelfde inkomstenbedrag belasting betalen, waarvan de som, die de ééne moet offeren, rond tweemaal zoo groot is als die van den ander. De werknemer in loondienst zal deze realiteit maar matig kunnen waardeeren. Zooals de feiten zijn gesteld, is hieraan — tenzij de Secretaris-Generaal voor dergelijke gevallen aanleiding zou vinden om de zgn. hardheidsclausule van art. 55 lid 1 sub 3° toe te passen — niets te doen. Indien echter A een beetje ruim van geweten is, dan zal hij misschien den Inspecteur van de inkomstenbelasting verzoeken, hem een aangiftebiljet te sturen, aangezien hij nog f 225 extra inkomsten heeft genoten. Immers, in dat geval heeft hij — krachtens het eerste lid van art. 54 — recht op een aanslag *in de inkomstenbelasting*, en wel over:

a. inkomen uit dienstbetrekking over 1943	f 1.500
b. andere inkomsten	„ 225
		f 1.725

Over het jaar 1943 krijgt hij dan een aanslag in de inkomstenbelasting tot een bedrag groot f 178,20. Aan loonbelasting was betaald f 275,40, zoodat deze belastingplichtige, als gevolg van het feit, dat hij naast zijn loon f 225 (al of niet fictief) aan, niet aan inhouding van loonbelasting onderworpen, inkomsten heeft genoten, f 97,20 gerestitueerd krijgt. Deze restitutie ontgaat hem, indien het bedrag dezer andere inkomsten beneden de f 200 blijft, (tenzij het totale zuivere inkomen f 4.000 te boven gaat, in welk laatste geval steeds een aanslag in de inkomstenbelasting wordt vastgesteld).

De tegenwerping, dat onze berekening niet juist is, op grond van art. 45¹⁾ van het Besluit op de Inkomstenbelasting 1941, snijdt geen hout. Art. 45 regelt het geval van het *belastingtijdvak*, dat is dus, indien de *belastingplichtigheid* korter heeft geduurd dan een jaar. Indien B zich op 1 Juli 1943 in het Rijk had gevestigd en dan in het tweede halfjaar f 1.500 had verdiend, dan was hij inderdaad voor de inkomstenbelasting aangeslagen voor de *halve* belasting van f 3.000. Maar wij zijn begonnen te veronderstellen, dat A en B beiden op 1 Januari 1943 binnen het Rijk woonachtig en dus belastingplichtig waren. Van een „belastingtijdvak” (korter dan een jaar) is in dit geval derhalve geen sprake.

Tarieven L.B. en I.B.

Boven werd reeds gesproken over de bepaling, dat diegene, die minder loon verdient dan f 4.000 per jaar

en geen andere inkomsten heeft, welke een bedrag van f 200 overschrijden, uitsluitend wordt aangeslagen in de loonbelasting. De inkomstenbelasting wordt in dat geval *geacht* te zijn betaald met de door den werkgever ingehouden en aan den ontvanger afgedragen loonbelasting.

Indien nu maar de tarieven van loon- en inkomstenbelasting tot een bedrag van f 4.000 per jaar gelijk zouden zijn, dan zou het den belastingplichtige onverschillig laten, of hij loon- dan wel inkomstenbelasting zou betalen, resp. zijn loonbelasting zou zien aangevuld door een suppletioire aanslag in de inkomstenbelasting. In werkelijkheid loopen de tarieven niet gelijk en in de praktijk wordt hierop veel aanmerking gemaakt. Naar aanleiding van de geopperde bezwaren hebben wij deze materie aan een onderzoek onderworpen, dat wij hierbij den lezers aanbieden. Vooraf echter moeten wij nog een paar inleidende opmerkingen maken:

1. In het hierboven besproken voorbeeld hadden wij te doen met een geval, waarin het voor den belastingplichtige voordeliger was, indien een aanslag in de inkomstenbelasting — zelfs over een hooger totaal inkomstenbedrag — werd vastgesteld, dan indien deze aanslag achterwege bleef. In alle gevallen, waarin het looninkomen

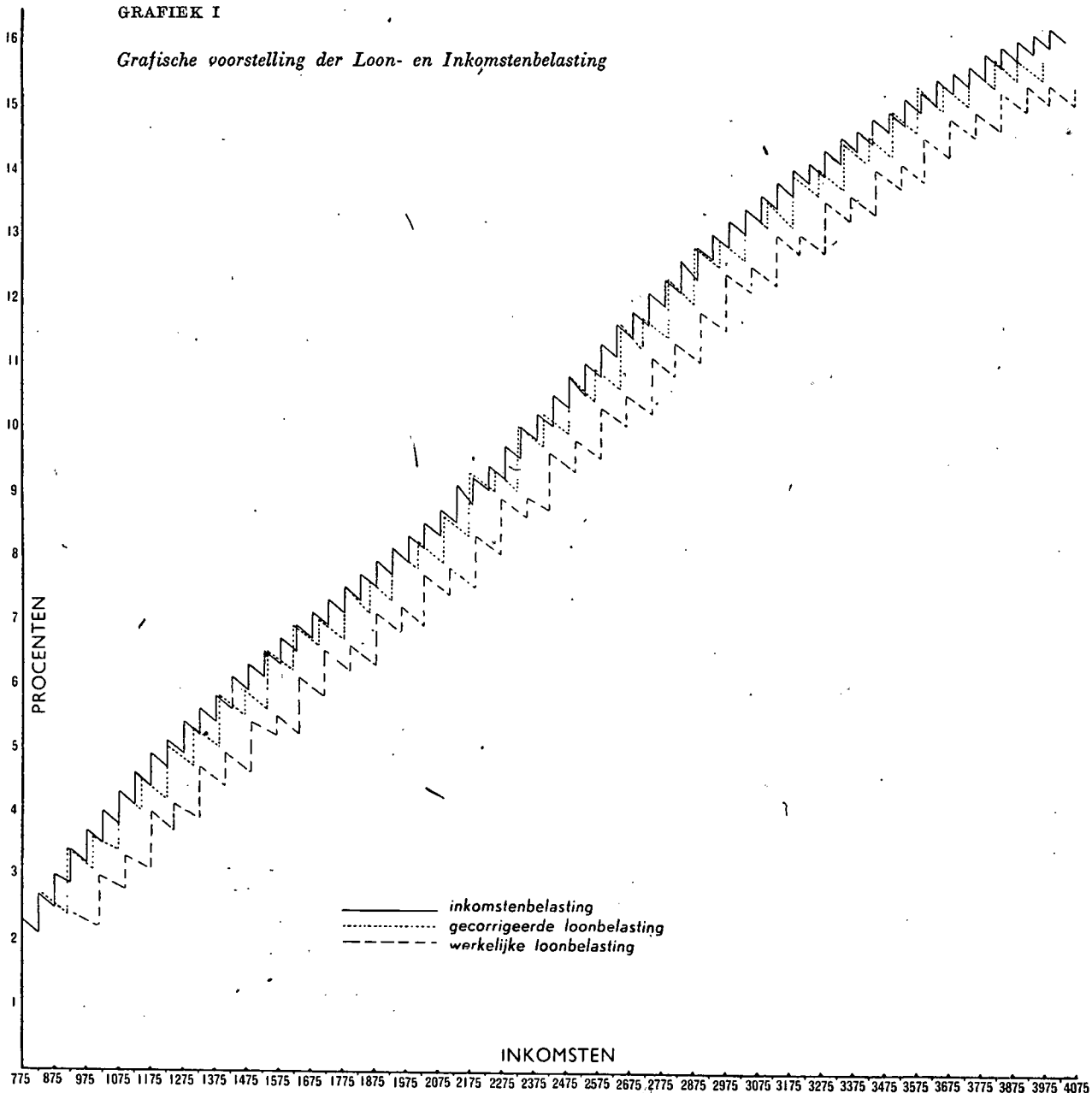
regelmatig over het kalenderjaar (resp. het belastingtijdvak) verdeeld wordt genoten, vinden wij daarentegen een afwijking in omgekeerden zin, dus een tarief van de inkomstenbelasting, dat *hooger* is dan het loonbelastingtarief over eenzelfde bedrag aan inkomen, zoodat diegenen, voor wie een aanslag in de inkomstenbelasting wordt vastgesteld, dientengevolge een bedrag boven de reeds ingehouden loonbelasting hebben te betalen. Dit geldt o.a. voor allen, die in den loop van het kalenderjaar gedurende langer dan een maand meer dan één dienstbetrekking tegelijk hebben vervuld (artikel 55, 1e lid sub 1°; voor een voorbeeld hiervan zie beneden sub e).

2. Het is niet volkomen begrijpelijk, waarom de tarieven van loon- en inkomstenbelasting voor de lagere inkomens, waaronder dan die beneden f 4.000 dienen te worden verstaan, niet precies gelijk loopen. Immers, in de categorie van aangeslagenen in de inkomstenbelasting voor deze relatief geringe bedragen, vallen vele belastingplichtigen, die met moeite een zelfstandig bestaan veroveren. Het zou derhalve logisch zijn, dat de tarieven ook gelijk zouden loopen.

3. Het is bekend, dat in het tarief van de loonbelasting f 100 vaste kosten voor verwerving van het loon en voor

GRAFIEK I

Grafische voorstelling der Loon- en Inkomstenbelasting

persoonlijke verplichtingen is verdisconteerd. Daar echter groote categorieën, bijv. het administratief personeel, practisch geen kosten van verwerving van het loon hebben, komt deze fiscale fictie in tegen neer op een verkapte belastingverlaging, uitsluitend ten gunste van de loontrekkers, wier loon (uit één enkele dienstbetrekking) beneden de f 4.000-grens blijft en die geen inkomsten uit anderen hoofde hebben, die een bedrag van f 200 per jaar overschrijden. De man van de practijk, die een zuiver jaarinkomen van f 1.800 geniet, zal het belastingbedrag hiervan vergelijken met dat van een ander, die een looninkomen heeft van eveneens f 1.800 (en niet f 1.900) per jaar. Dit is ook begrijpelijk, want de man van de practijk rekent met de bedragen, die hij in feite moet betalen, en niet met fiscale overwegingen, die achter de tarieven schuilen. Voor de *theoretische vergelijking* van de loon- en inkomstenbelastingtarieven echter zal het in dit geval aanbeveling verdienen, teneinde een overzicht te krijgen van de progressie in beide belastingen, de belasting over een inkomstenbedrag van f 1.800 per jaar te vergelijken met die over een loonbedrag van f 1.900 per jaar, en zoo vervolgens.

In grafiek I (zie blz. 167) vinden wij nu:

a. een curve van de loonbelasting groep II (gehuwden zonder kinderen), zooals die werkelijk is afgeleid uit de tabel;

b. dezelfde curve voor de met f 100 gecorrigeerde loonbedragen;

c. de curve van de inkomstenbelasting.

Teneinde niet teveel plaatsruimte in beslag te nemen, is afgezien van het opnemen van de aan de grafieken ten grondslag liggende berekeningen. Een voorbeeld moge de bewerking echter verduidelijken:

Bij een loon van f 78 per maand bedraagt de loonbelasting in belastinggroep II f 1,85 of 2,37 % van het loon. Dit is de 6e klasse van de belastingtabel A, zooals die in het besluit is opgenomen. De maximumgrens van die klasse, dat is dus het maximale maandloon, waarover f 1,85 loonbelasting is berekend, is f 84,50. Berekend over dit maximum bedraagt de loonbelasting 2,19 %. De bovenste grens van iedere tariefklasse is tegelijkertijd de onderste grens van de daaropvolgende klasse, waarover een hogere loonbelasting is verschuldigd.

f 84,50 is de bovenste grens van loonklasse 6, waarover f 1,85 loonbelasting verschuldigd is, en de onderste grens van loonklasse 7, waarover f 2,57 loonbelasting moet worden betaald. (Eigenlijk is dit niet juist, het hogere bedrag wordt pas geheven bij f 84,51. Dit uiterst minieme verschil hebben wij echter verwaarloosd).

Voor alle klassen hebben wij nu op overeenkomstige wijze het maximum- en minimumpercentage loonbelasting vastgesteld en in de grafiek weergegeven. Ter vergelijking met de inkomstenbelasting, waarom het immers begonnen is, zijn de loon- en belastingbedragen vermenigvuldigd met 12.

Voor de inkomstenbelasting werd dezelfde „zaagtandencurve” gemaakt. Uit de grafiek blijkt nu, dat inderdaad de curve van de inkomstenbelasting aanzienlijk loopt boven die van de werkelijke loonbelasting, d.w.z. de loonbelasting, zooals deze drukt, indien in feite geen beroepskosten worden gemaakt. De man uit de practijk heeft dus gelijk. Over eenzelfde bedrag beneden f 4.000 wordt veel meer inkomsten- dan loonbelasting betaald.

Tenslotte werd een derde curve geteekend, waarbij de met 12 vermenigvuldigde maximum- en minimumloonbedragen alle werden gecorrigeerd met f 100, teneinde een vergelijking met de inkomstenbelastingcurve mogelijk te maken. In de grafiek wordt deze curve weergegeven door de stippellijn. Wij zien hieruit, dat de gecorrigeerde loonbelastinglijn de curve van de inkomstenbelasting op verschillende plaatsen snijdt, ook al ligt zij doorgaans onder deze. Op de punten echter, waar deze lijn boven die van de inkomstenbelasting uitkomt, moet dus, *indien*

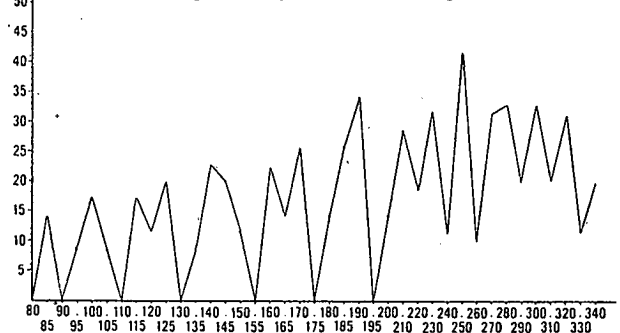
de f 100 vaste kosten voor verwerving van het loon en persoonlijke verplichtingen inderdaad gemaakt zijn, over eenzelfde bedrag meer loon- dan inkomstenbelasting worden betaald.

Het bovenstaande geeft ons aanleiding tot de volgende conclusies:

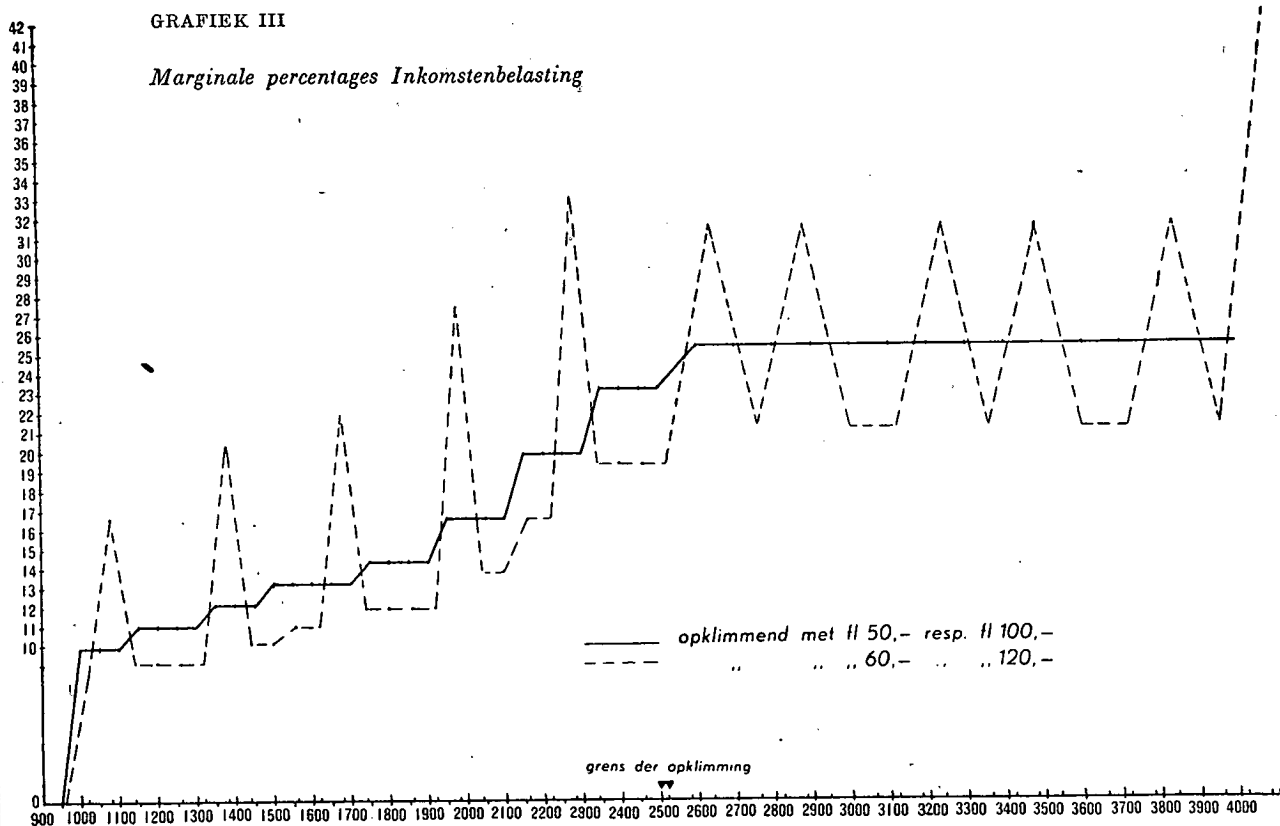
a. De spreiding in de klassen bij de inkomstenbelasting is aanzienlijk geringer dan die bij de loonbelasting. Bij de loonbelasting immers klimmen de klassen op met f 6,50 per maand, d. i. f 78 per jaar en bij de inkomstenbelasting met f 50 per jaar. Het tarief van de inkomstenbelasting is in zoverre dus beter dan dat van de loonbelasting; het ideaal zou echter in dit opzicht eerst bereikt zijn, wanneer er heelemaal geen „klassen” — d.w.z. geen sprongsgewijze opklimmingen in het tarief — zouden bestaan, omdat dit immers altijd medebrengt, dat binnen zoo'n klasse over ongelijke inkomens, resp. loonbedragen, een gelijk *absoluut* belastingbedrag, en *dus* over de hogere bedragen binnen zulk een klasse een *procentueel lagere* belasting wordt geheven dan over de lagere (zooals dit in de zaagtandcurven van grafiek I tot uiting komt). Bovenbedoeld ideaal van een tarief zonder sprongsgewijze opklimmingen ware — in theorie — te verwezenlijken, door van alle inkomens, waarvan het bedrag niet precies met een klassegrens samenvalt, het laatste „gebroken” gedeelte te belasten met een bedrag, *procentueel* overeenkomend met de stijging van de belasting, berekend over den geheelen afstand tot de naast hooger liggende klassegrens (d.w.z. het hierna te noemen „marginale” belastingpercentage over de betreffende klasse). Dit systeem, dat in onze belastingwetgeving o.m. toepassing vindt in het tarief voor het successierecht, zou echter in de practijk voor een heffing als de inkomsten- en vooral de loonbelasting veel te omslachtige berekeningen vereischen, zoodat inderdaad een tarief met sprongsgewijze opklimmingen hier de eenige practisch mogelijke oplossing is. Dit neemt echter niet weg, dat de bezwaren, die hieraan uit een oogpunt van een juiste en billijke belastingheffing verbonden zijn, des te geringer zullen zijn, naarmate het tarief meer gedifferentieerd is, d.w.z. de afstand tusschen elke twee opeenvolgende klassegrenzen geringer.

GRAFIEK II

Marginale percentages Loonbelasting

b. Beide belastingen zijn progressief. Het is echter niet alleen van belang dit feit te constateeren, doch ook het verloop van de progressie te analyseeren. Vandaar, dat wij een onderzoek hebben ingesteld naar de *marginale percentages*, dat zijn de percentages van de meerdere loon-, resp. inkomstenbelasting, uitgedrukt in loon-, resp. inkomstenvermeerdering. In grafiek II is dit opgesteld voor de loonbelasting, waarbij wij zijn uitgegaan van f 80 loon per maand en aannamen, dat steeds f 5 loonsverhoging per maand wordt gegeven. De lijn van de marginale percentages is in dit geval zeer grillig, wat ook begrijpelijk is, omdat een loonsverhoging van f 5 per maand tengevolge kan hebben, dat men in dezelfde loonbelastingklasse blijft, doch ook, dat men in de daaropvolgende komt. Boven een maandloon van f 200 is verondersteld,

dat de loonsverhogingen f 10 per maand zouden bedragen. Moet derhalve de grillige lijn van de marginale percentages eensdeels worden verklaard uit bovenstaande overwegingen, anderzijds moet men er rekening mede houden, dat het tarief zelf daartoe eveneens aanleiding geeft. Er is bij de tarifeering immers naar gestreefd het maandloon steeds te kunnen herleiden tot weekloon. Daar een jaar 52 weken heeft, zijn alle bedragen uit de maandloontabel deelbaar door 13, en de belastingbedragen zelf waren dit aanvankelijk — d.w.z. vóór de verhoging met 10 % per 1 Juli 1942 — eveneens. De hierdoor noodzakelijk geworden afrondingen hebben mede tengevolge gehad, dat de lijn der marginale belastingpercentages het uit de grafiek blijkende grillige verloop heeft gekregen.

Het zou intusschen onjuist zijn, hieraan een al te groote beteekenis te hechten, daar immers ieder „teveel” over een bepaalde stijging van het jaarloon met f 78 door een relatief „te weinig” over één of meer der volgende stijgingen wordt gecompenseerd; de afwijkingen van het gemiddelde werken in zooverre dus nooit cumulatief en de onregelmatigheden zijn per saldo niet sterker dan uit het verloop van de curve voor het gemiddelde percentage der loonbelasting in grafiek I blijkt. Niettemin zou een technische herziening van het tarief op dit punt stellig een verbetering kunnen brengen, indien men slechts den eisch van deelbaarheid van alle belastingbedragen door 13 — waaraan trouwens, sedert de bovengenoemde verhoging van het tarief met 10 %, toch al niet meer is voldaan! — zou willen prijsgeven.

c. Het ligt voor de hand, dat de marginale lijn bij de inkomstenbelasting vloeiender zal verlopen. In grafiek III is deze curve geteekend, waarbij is uitgegaan van een jaarinkomen van f 950, terwijl werd aangenomen, dat het inkomen steeds toeneemt met f 50 per jaar. De lijn van de marginale percentages is dan zeer regelmatig. Wij zien, dat deze percentages in vele gevallen gedurende zekeren tijd gelijk blijven, om dan pas, in den regel niet onaanzienlijk, te verspringen. Om deze reden zou men het tarief van de inkomstenbelasting wellicht *intermitterend proportioneel* kunnen noemen²⁾.

d. Men kan het probleem echter ook van een geheel

anderen kant benaderen. In grafiek III is een tweede curve opgenomen, waarbij tot een bedrag groot f 2.400 geen rekening werd gehouden met een stijging van f 50, doch met één van f 60 per jaar (daarboven met f 120). Wij hebben dit gedaan naar analogie van de bewerking bij het voorbeeld van de loonbelasting. De lijn der marginale percentages wordt in dit geval even grillig als bij de loonbelasting. De algemeene conclusie, die wij hieruit moeten trekken, is, dat, indien de inkomstenvermeerdering zo geleidelijk verloopt als in het tarief is weergegeven, de lijn der progressie inderdaad een regelmatige is, doch in alle andere gevallen niet. Ook deze onregelmatigheden zijn intusschen wederom van dien aard, dat ieder „teveel” bij de ééne inkomstenstijging door een relatief „te weinig” bij één of meer volgende stijgingen wordt gecompenseerd, zoodat de regelmatigheid in de progressie over de totale inkomensbedragen per saldo niet ernstiger wordt verstoord, dan uit de zaagtandcurve van grafiek I blijkt.

e. Tenslotte nog een geval, dat zich in de praktijk kan voordoen. Nemen wij aan, dat een werknemer in groep II een salaris heeft van f 175 per maand, terwijl hij verder jaarlijks f 190 van effecten krijgt. Zijn totaal jaarinkomen bedraagt dan f 2.290 en, daar de inkomstenbelasting gekweten wordt geacht door de loonbelasting — immers de niet aan inhouding van loonbelasting onderworpen inkomsten blijven beneden de f 200 per jaar — moet deze belastingplichtige derhalve jaarlijks $12 \times f 13,01 = f 156,12$ offeren.

. De belasting bedraagt in dit geval 6,82 % van zijn jaarinkomen.

²⁾ Met behulp van de curve kan men in groep I (ongehuwden) een fout in het tarief opsporen. Voor deze groep bereikt bij een inkomen van f 2.550 het stijgingspercentage voor het hier besproken tariefgedeelte tot f 4.000 zijn maximum, nl. 37,95 %. Dit wijzigt zich dan nog eenmaal; tusschen f 3.625 en f 3.675 is het stijgingspercentage nl. 37,40 en in de volgende klasse 38,50. Bij de verhoging van het tarief met 10 % blijkt hier een fout te zijn gemaakt. Immers, in de eerstgenoemde klasse bedroeg de belasting volgens het oude tarief f 759,75, welk bedrag door verhoging met 10 % niet had moeten stijgen tot f 835,45, zooals in het nieuwe tarief staat aangegeven, doch tot f 835,72. Brengt men deze correctie aan, dan zouden ook hier de marginale stijgingspercentages continu verlopen.

Een andere werknemer verkeert financieel in precies dezelfde omstandigheden, doch hij verdient deze f 175 per maand in twee betrekkingen, nl. f 100 p. m. bij den eenen werkgever en f 75 p. m. bij den andere. De rente van effecten bedraagt weer f 190. Deze belastingplichtige wordt — voorzover hij niet kan aantonen beroeps-kosten te hebben gemaakt — aangeslagen voor f 220 inkomstenbelasting, dat is 9,61 % van zijn jaarinkomen.

Beide belastingplichtigen hebben een gemiddeld inkomen van f 190,83 per maand. In de practijk moet nu de eerste alleen loonbelasting betalen over f 175 per maand. De andere is, zooals boven werd aangegeven, 9,61 % van zijn jaarinkomen verschuldigd, omdat hij in de inkomstenbelasting valt. De vraag rijst nu, welk bedrag aan salaris deze laatste zou moeten toucheeren, om, volgens het *tarief van de loonbelasting*, ook 9,61 % te betalen. Wij vinden dan, dat dit ongeveer f 212 per maand is.

Deze beide belastingplichtigen verkeerden practisch in geheel dezelfde omstandigheden, doch door de ongelijke progressie in het tarief en de f 100 aftrek wegens verwervingskosten van het loon, alsmede door het feit, dat de f 190 rente-inkomsten bij den één belast worden en bij den ander niet, wordt de één nu belast alsof hij een maandloon geniet, dat circa f 37 hooger ligt dan dat van den ander.

Bij een eventueele herziening van het Besluit zal het o.i. aanbeveling verdienen, dat met dergelijke gevallen rekening wordt gehouden.

J. P. H. SMITS.

HUURPRIJZEN VAN NIEUWBOUW.

In de Ned. Staatscourant van 26 Jan. jl. werd het zgn. „Huurprijsbesluit Nieuwbouw 1944” afgekondigd. Alvoers dit besluit aan een nadere beschouwing te onderwerpen, lijkt het nuttig een korte opsomming te geven van de maatregelen, welke gedurende de oorlogsjaren door de Overheid t.a.v. de huurprijzen van het onroerend goed zijn genomen.

Krachtens par. 1 der verordening van den opperbevelhebber van de Deutsche weermacht, betreffende het verbod tot verhooging der prijzen, werd bepaald, dat de op den dag van de bezetting geldende prijzen en vergoedingen van alle noodzakelijke goederen en diensten niet verhoogd mochten worden. Onder dit verbod vielen eveneens de huurprijzen van woningen. Op 27 Juli d.a.v. trad de Prijzenbeschikking 1940 no. 1 in werking. Daar deze beschikking berustte op de Prijsopdrivings- en Hamsterwet 1939 (welke wet zich beperkte tot het tegengaan van prijsstijgingen van *roerende* goederen), vond zij geen toepassing op de huurprijzen van woningen. Dientengevolge bleef voor de huurprijzen van onroerende goederen de verordening van den Duitschen opperbevelhebber van kracht.

Deze toestand duurde tot 27 Dec. 1940. Op genoemden datum trad het *Huurprijsbesluit* 1940 in werking. Dit besluit legde de huren vast op het peil van 9 Mei 1940. In verband met het feit, dat het handhaven van den huurprijs op het bedrag van 9 Mei 1940 in sommige gevallen voor den verhuurder onredelijk was, werd later een nadere regeling geschapen (als uitvloeisel van art. 8, 1e lid, van het *Huurprijsbesluit* 1940) in den vorm van het *Huurprijsuitvoeringsbesluit* 1941. Krachtens dit besluit kan in bepaalde gevallen door de bij datzelfde besluit ingestelde Prijzenbureaux voor Onroerende Zaken een verhooging van den huurprijs worden toegestaan.

Noch het *Huurprijsbesluit* 1940, noch het uitvoeringsbesluit bevatten evenwel een regeling voor den nieuwbouw, gereed gekomen nà 27 Dec. 1940.

Het „*Huurprijsbesluit Nieuwbouw 1944*”.

Bovenvermeld besluit bevat thans bepalingen met betrekking tot bovenbedoelden nieuwbouw. Art. 1, 1e lid,

van het besluit bepaalt: „De hoogst toelaatbare huurprijs van nieuwbouw, als bedoeld in art. 2, lid 3, van het *Huurprijsbesluit* 1940, wordt vastgesteld door het bevoegde Prijzenbureau voor Onroerende Zaken”. Voor het goed begrip en voor het vervolg van deze bijdrage is het gewenscht art. 2 van het *Huurprijsbesluit* 1940 hier in zijn geheel te laten volgen.

„(1) De hoogst toelaatbare huurprijs voor een onroerende zaak is die, waarvoor het huurobject op 9 Mei 1940 verhuurd was.

(2) Indien het huurobject op 9 Mei 1940 niet, doch tusschen 1 Januari 1935 en 9 Mei 1940 wél verhuurd is geweest, is de huurprijs, waarvoor het laatstelijk in dat tijdvak verhuurd is geweest, de hoogst toelaatbare huurprijs.

(3) In de overige gevallen is de hoogst toelaatbare huurprijs die, welke voor soortgelijke huurobjecten op 9 Mei 1940 gebruikelijk en redelijk was. Dit geldt niet voor nieuwbouw, welke na het in werking treden van dit besluit tot stand gekomen is.”

Daar het *Huurprijsbesluit* 1940 op 27 Dec. 1940 in werking trad, geldt dit besluit dus niet voor nieuwbouw na dien datum gereed gekomen. Verder bepaalt art. 8, eerste lid, van het *Huurprijsbesluit* 1940, dat de Overheid bevoegd is t.a.v. bedoelden nieuwbouw een nadere regeling te scheppen, hetgeen dus thans is geschied.

Wil het bovenstaande nu zeggen, dat de huurprijzen van nà 27 Dec. 1940 tot stand gekomen nieuwbouw tot dusver „vrij” waren, zooals door velen werd gemeend? In geen deele. In afwachting van het kortelings in werking getreden besluit werden bedoelde huurprijzen nl. beheerscht door het *Prijsvormingsbesluit*. Dit beteekende, dat de huurprijzen van nà 27 Dec. 1940 gereed gekomen objecten niet hooger mochten worden gesteld dan noodzakelijk was om van het in den bouw gestoken eigen vermogen een redelijk rendement te verkrijgen. Dat een dergelijke vage aanduiding in de practijk echter tot allerlei moeilijkheden aanleiding gaf, behoeft geen nader betoog.

In het „*Huurprijsbesluit Nieuwbouw 1944*” wordt onderscheid gemaakt tusschen nieuwbouw, ontstaan in de periode 27 Dec. 1940—27 Jan. 1944 en nieuwbouw ontstaan nà 27 Jan. 1944 (den dag, waarop het besluit in werking trad). Blijkens art. 1 moeten de verzoeken om vaststelling van de hoogst toelaatbare huur bij de bevoegde Prijzenbureaux (op een daartoe voorgeschreven formulier) nl. vóór 31 Maart 1944 worden ingediend, als de betrokken objecten tusschen 27 Dec. 1940 en 27 Jan. 1944 zijn gereed gekomen, en vóór den dag, waarop het object voor de eerste maal wordt verhuurd, indien het object nà het in werking treden van het besluit is tot stand gekomen. Als de verhuurder verzuimd heeft het verzoek binnen den gestelden termijn in te dienen, geldt, zolang het Prijzenbureau niet anders heeft beslist, van den dag af, dat de termijn is verstreken, als hoogst toelaatbare huurprijs de op 9 Mei 1940 voor soortgelijke objecten redelijke en gebruikelijke huur (art. 2).

Blijkens een officieele mededeeling van den Gemachtigde voor de Prijzen, verschenen in de dagbladen van 23 dezer, geldt bovenstaande regeling algemeen. De eigendommen van rijk, gemeenten, woningbouwverenigingen, enz., alsmede de wederopbouwpannen en de eigendommen van particulieren, welke ingevolge de zgn. hypotheekregeling 1941 zijn gebouwd, zijn derhalve eveneens aan vorenstaande bepalingen onderworpen.

Nieuwbouw tusschen 9 Mei—27 Dec. 1940.

Men kan de vraag opwerpen, om welke reden het besluit slechts betrekking heeft op nieuwbouw nà 27 Dec. 1940 en niet op nieuwbouw, gereed gekomen tusschen 9 Mei en 27 Dec. 1940. Dit houdt verband met art. 2, lid 3, 2e zin, van het *Huurprijsbesluit* 1940, waarin tot uitdrukking wordt gebracht, dat een eventueele regeling slechts betrekking zou kunnen hebben op nieuwbouw van lateren datum dan 27 Dec. 1940.

Op nieuwbouw uit de periode 9 Mei 1940—27 Dec. 1940 is toepasselijk art. 2, lid 3, *lezin*, van het Huurprijsbesluit 1940: „In de overige gevallen is de hoogst toelaatbare huurprijs die, welke voor soortgelijke huurobjecten op 9 Mei 1940 gebruikelijk en redelijk was”. In verband met de sinds Mei 1940 gestegen bouwkosten zou toepassing van deze bepaling — naar het oordeel van de Overheid — in die gevallen, waarin de huurprijs van het 9 Mei-niveau niet voldoende zou zijn om het in den bouw gestoken eigen vermogen een redelijk rendement te verzekeren, onbillijk zijn. In dergelijke gevallen heeft het Prijzenbureau op grond van het *Huurprijsuitvoeringsbesluit* 1941 de bevoegdheid een hooger huurprijs te bepalen. Art. 1, 1e lid, van dat besluit luidt n.l.: „Op een verzoek om de huur van een onroerende zaak vast te stellen in afwijking van den krachtens het Huurprijsbesluit 1940 hoogst toelaatbaren huurprijs, beslist het Prijzenbureau voor Onroerende Zaken.”

Intusschen volgt uit het bovenstaande, dat voor nieuwbouw in de periode 9 Mei 1940—27 Dec. 1940 en nieuwbouw, gereed gekomen na 27 Dec. 1940, *formeel* verschillende regelingen gelden. Een elegante constructie is dit niet.

In verband met de aan het Prijzenbureau, uit hoofde van art. 1, eerste lid, van het Huurprijsuitvoeringsbesluit 1941 gegeven bevoegdheid, valt echter wel aan te nemen, dat de berekening van de huurprijzen van nieuwbouw, voltooid tusschen 9 Mei en 27 Dec. 1940, ongeveer volgens dezelfde normen zal geschieden als die t.a.v. de huurprijzen van nieuwbouw, tot stand gekomen na 27 Dec. 1940.

Door den verhuurder te verstrekken gegevens.

Tot de belangrijkste gegevens, die door den verhuurder aan het Prijzenbureau moeten worden verstrekt, behooren in de eerste plaats die inzake de *stichtingskosten*. Daaronder worden begrepen de kosten van grondaankoop, kosten bouwrijp maken, notariskosten, bouwkosten, credietkosten (rente, afsluitpremie, omzetprovisie), architect- en toezichtkosten en leges.

Voor het geval de verhuurder het object niet zelf heeft gebouwd, doch het heeft aangekocht, moet hij opgave doen van den koopprijs, de notariskosten en de eventueel bijkomende kosten. Voorts dient te worden aangegeven, op welke wijze de *financiering* heeft plaats gehad; welk bedrag aan eigen vermogen is geïnvesteerd en — voor zoover van vreemd vermogen is gebruik gemaakt — welk bedrag als eerste en welk bedrag eventueel als tweede hypotheek is opgenomen, met vermelding van de daarvoor geldende rentepercentages. In bijzondere gevallen moet opgave worden gedaan van de ontvangen bijdragen à fonds perdu en/of van de ontvangen rentelooze voorschotten.

Bovendien moet de verhuurder de jaarlijks door hem te betalen *exploitatiekosten* opgeven. Opgemerkt zij in dit verband, dat de mogelijk door den verhuurder betaalde premie voor *molestverzekering* niet in de calculatie wordt opgenomen.

Aan de hand nu van de verstrekte gegevens berekent het Prijzenbureau den hoogst toelaatbaren huurprijs voor het object.

De berekening van de huurprijzen voor nieuwbouw.

Op grond van de t.a.v. het „Vervreemdingsbesluit nietlandbouwgronden 1942”¹⁾ (welk besluit o.a. de maximum-*verkoop*prijzen van woonhuizen regelt) toegepaste normen is na te gaan, welke maatstaven door de Prijzenbureaux bij de calculatie zullen worden aangelegd.

Over het totaal geïnvesteerde vermogen wordt, overeenkomstig den norm, welke in dit opzicht wordt toegepast bij het bovenvermelde Vervreemdingsbesluit, in het algemeen een *rente* berekend van 4 %. In het calculatieschema wordt voorts *afschrijving* op den opstal en even-

tueel op centrale verwarming, warmwatervoorziening en liften in rekening gebracht. Zooals vanzelf spreekt wordt niet afgeschreven op de waarde van den grond. De grootte van de afschrijving op den opstal moet uiteraard verband houden met den levensduur van den opstal. De levensduur van een pas gebouwd huis is evenwel niet gemakkelijk te bepalen²⁾. Factoren als de kwaliteit van het bouwwerk, veranderingen in de wooneischen, spelen te dezen aanzien een belangrijke rol. Bij de toepassing van het Vervreemdingsbesluit wordt als norm voor de afschrijving gemiddeld 10 % van de brutohuur aangenomen. Ik acht deze methode, welke dus verband legt tusschen de afschrijving en de huurwaarde, om verschillende redenen, waaromtrent hier niet zal worden uitgebreid, niet een gelukkige.

Meer rationeel lijkt mij de methode, volgens welke de afschrijving plaatsvindt van de bouwkosten van den opstal. Het is te wenschen, dat laatstbedoelde methode bij de calculatie van de huurprijzen van nieuwbouw zal worden toegepast. Het percentage zou dan — al naar den aard van het object — kunnen fluctueeren tusschen 1 en 2 %.

Voor het *onderhoud* geldt bij de berekening van de maximum-*verkoop*prijzen als minimum 8 % van de jaarlijksche opbrengst, voor arbeidershuizen bedraagt het minimum echter 10 %. Er is geen reden om aan te nemen, dat bij de toepassing van het „Huurprijsbesluit Nieuwbouw 1944” andere maatstaven zullen worden gebezigd. Waar hier sprake is van nieuwbouw moet echter wel in het oog worden gehouden, dat de percentages in het meerendeel der gevallen zeker niet ver boven de hierboven genoemde minima zullen uitkomen.

In afwijking van de praktijk van het Vervreemdingsbesluit heeft men de *beheerskosten* en het *risico van leegstand en wanbetaling* voor de berekening van de huren van nieuwbouw samengevoegd. Bij de vaststelling van de maximum-*verkoop*prijzen wordt voor de beheerskosten 1 tot 3 % en voor het risico van leegstand en wanbetaling eveneens 1 tot 3 % van de bruto-jaarhuur in rekening gebracht. Gevoeglijk kan daarom worden aangenomen, dat voor de huurprijzen van nieuwbouw voor beide tezamen, al naar gelang van de omstandigheden, een percentage zal worden berekend, dat schommelt tusschen de 2 en 6 %.

Voorts neemt het Prijzenbureau nog de volgende kosten in aanmerking: grond-, straat-, riool-, waterschapslasten, assuratiekosten (behalve molestpremie), kosten waterleiding, erfpachtscanon en mogelijke overige kosten.

Afwijking huurpeil nieuwbouw van het huurpeil per 9 Mei 1940.

Één der gevolgen van het nieuwe besluit zal zijn, dat de huurprijzen van de nieuw gebouwde huizen, in verband met de in de oorlogsjaren sterk gestegen bouwkosten, belangrijk zullen afwijken van de huurprijzen der op 9 Mei 1940 bestaande woningen. Dit brengt nadeelen van sociaal-economischen aard met zich:

1. Het huurniveau van 9 Mei 1940 wordt in feite doorbroken.
2. Door de groote woningschaarschte is van een keuze voor de gegadigden op de woningmarkt geen sprake. Bij den bestaanden loonstop beteekent dit, dat de gegadigde, wien het gelukt een nieuw gebouwde woning te betrekken, veelal een huurprijs zal hebben te betalen, die ver boven zijn draagkracht uitgaat.
3. Voor woningen, die overigens, wat grootte en kwaliteit betreft, volkomen gelijkwaardig zijn, zullen van elkaar afwijkende huurprijzen gelden.

In deze oorlogsjaren zijn, met betrekking tot het vraagstuk van het huurniveau, verscheidene denkbeelden naar voren gebracht. De meeste dezer plannen berusten op de

¹⁾ Zie mijn artikelen over dit besluit in „E.-S. B.” van 27 Jan. en 24 Febr. 1943.

²⁾ Vgl. Dr. Ir. H. G. van Beusekom: „De levensduur van een woning”, in „E.-S. B.” van 22 Maart 1944.

nivelleeringsgedachte, d.w.z., zij willen het huurniveau der oude woningen verhoogen en de huurprijzen van de nieuwe woningen drukken door met de uit de huurverhooging van de oude woningen verkregen middelen den nieuwbouw te subsidieeren. Inderdaad zou op die wijze voor alle woningen een evenredig huurpeil worden verkregen. Het groote nadeel, aan deze plannen verbonden, is evenwel, dat het huurniveau der oude woningen omhooggeschroefd zou worden, hetgeen bij den bestaanden loonstop uit sociaal-economische overwegingen echter verwerpelijk ware te achten.

Een plan, dat ook in de huidige omstandigheden in praktijk zou kunnen worden gebracht, is dat van *Ir. Mommaal*³⁾. Deze staat op het standpunt, dat, in verband met den algemeenen loonstop, de huren van nieuw te bouwen woninger niet mogen worden vastgesteld boven de reproductiehuur van 9 Mei 1940 voor soortgelijke woningen. *Ir. Mommaal* wil de huren van alle woningen dus — althans gedurende den oorlogstijd — vastleggen op het peil van Mei 1940. Het kapitaal, dat boven de reproductiekosten per 9 Mei 1940 voor nieuwbouw benodigd is, zou renteloos dienen te worden verstrekt door de Overheid. In den gedachtengang van den voorsteller zou dan na den oorlog, als het prijspeil weer stabiel zal zijn geworden en het verschil met dat van 9 Mei 1940 kan worden vastgesteld, ook het huurpeil kunnen worden bepaald. Nauwkeurig zou dan kunnen worden berekend, welk gedeelte van de door de Overheid verstrekte gelden als rentedragend en welk gedeelte als bijdrage à fonds perdu dient te worden beschouwd.

Het is de verdienste van dit plan, dat het reeds nu zou kunnen worden toegepast op alle na 9 Mei 1940 gebouwde woningen. Weliswaar zou de uitvoering van dit plan op moeilijkheden blijken te stuiten — in het bijzonder wat de na-oorlogse verhoudingen betreft (wie bepaalt bijv., wanneer er van een stabiel prijsniveau sprake zal zijn?), doch aan het gezonde principe doet zulks niets af.

Alle mij bekende plannen zijn tenslotte gebaseerd op de gedachte, dat er voor alle woningen een naar dezelfde normen bepaald huurpeil moet zijn. Deze grondgedachte is rationeel. Door het „Huurprijbesluit Nieuwbouw 1944” wordt echter juist een afwijking tusschen de huurprijzen van den nieuwbouw en die van de woningen van vóór 9 Mei 1940 in het leven geroepen.

Dit moet als een ernstig bezwaar worden gezien.

D. W. VAN HOUT.

³⁾ Zie „Huis- en Grondeigendom” van 20 Sept. 1941: *Ir. D. Mommaal*, „De overheidssteun voor woningbouw en het huurpeil van nieuw te bouwen woningen in verband met het bestaande huurpeil”.

DE GROOTE BANKEN IN 1943.

De balansgegevens.

Indien wij de balansgegevens over de jaren 1938 — het laatste vooroorlogse jaar —, 1942 en 1943 van onze vier, hoofdzakelijk een binnenlandsch bedrijf uitoefenende, groote banken, zoo goed mogelijk gecombineerd, naast elkaar leggen, dan constateeren wij, indien wij eerst onze aandacht richten op de mutaties in 1943 t. o. v. 1942, o. a. de volgende feiten: (zie staat bovenaan pagina 173)

- 1°. Een toeneming van den post Crediteuren.
- 2°. Een afneming van den post Debiteuren.
- 3°. Een toeneming van den post Schatkistpapier.
- 4°. Een toeneming van den post Kas, Kassiers en Dag-geldleeningen.
- 5°. Een afneming van de winst (na aftrek van belastingen).

Bij de lezers van dit blad mag bekend worden geacht, dat de twee eerstgenoemde feiten vooral hun oorzaken vinden in de liquidatie van den goederenvoorraad en den

achteruitgang van het industrieel en agrarisch apparaat, zulks gecombineerd met de geldschepping, waarover hieronder zal worden gesproken.

Dat de toeneming van den post schatkistpapier, momenteel verreweg de belangrijkste inkomstenbron der banken, niet nog grooter is geweest, staat in verband met het feit, dat de geldvoorziening zeer overvloedig werd. Zij werd dit vooral tengevolge van 2 oorzaken:

1°. Door het aanwassen der buitenlandsche wisselportefeuille bij De Nederlandsche Bank.

2°. Door het effect, dat vroegere emissie van schatkistpapier in een latere periode op de geldruimte zal uitoefenen.

Dit laatste punt wordt duidelijk, indien men zich realiseert, dat de door den Staat opgenomen gelden wear door dezen worden uitgegeven, waarna zij, behoudens opotting en betalingen aan het buitenland, tenslotte in den vorm van creditsaldi naar de banken terugvloeien. Naast dezen gang van zaken, die recentelijk zoo geldverruimend heeft gewerkt, staat de marktverruimende werking van het exportexcedent. De ruimte ter geldmarkt kwam in het laatste jaar scherper tot uiting, doordat verdere emissie van schatkistpapier niet in dat tempo plaatsvond, als waarin de post Crediteuren bij de banken toenam. Het exportexcedent is hiervoor verantwoordelijk te stellen¹⁾. Voorts is te bedenken, dat, in tegenstelling tot vroeger, particulieren thans ook op ruime schaal in schatkistpapier beleggen.

De Staat kon door de geschetste geldruimte haar behoeften gemakkelijk bevredigen op de markt en bij Rijksinstellingen (bij den Girodienst namen in 1943 de saldi met 321 miljoen toe), terwijl bovendien nog een groot geldsurplus ontstond, getuige de stijging van de saldi van anderen bij De Nederlandsche Bank met 491 miljoen gulden.

Een gevolg hiervan was, dat op de geldmarkt de rente voor kortlopend papier aanzienlijk lager werd, te weten voor 3-, 6-, 9- en 12-maands papier resp. $\frac{3}{16}$, $\frac{3}{8}$, $\frac{9}{16}$ en ca. $\frac{3}{4}$ %, tegen $2\frac{1}{8}$, $2\frac{7}{16}$, $2\frac{9}{16}$ en $2\frac{5}{8}$ % per ultimo 1942. De officieele afgiftekoersen van den Agent bleven weliswaar gefixeerd op $1\frac{3}{4}$ tot $2\frac{11}{16}$ % naar gelang van den looptijd, doch een rantsoeneeringsstelsel werd ingevoerd.

De relatieve vermindering, uit de beide bovenbesproken oorzaken, van het voor de banken beschikbare schatkistpapier en de onmogelijkheid, om, tegen eenigszins aantrekkelijke koersen, in schatkistpapier te beleggen, zijn dan ook de oorzaak van de groote toeneming van den post Kas en voor een deel oorzaak van de groote inkomstenvermindering²⁾.

Dat de daling der nettowinst, die het afgelopen jaar heeft plaats gevonden, tot geringer proporties beperkt is gebleven, is toe te schrijven aan een vermindering van onkosten — tengevolge van het afvloeien van personeel naar elders —, alsmede aan het feit, dat kleinere bedragen zijn uitgetrokken voor afschrijvingen en pensioenen.

Vergelijking der winstposten met 1938.

Als wij de winstposten gaan vergelijken met die over 1938, blijkt, dat de inkomsten thans in geheel andere mate uit de diverse bronnen vloeien. Tegenover een afneming van de inkomsten uit Provisie, Effecten en Syndicaten staat een groote toeneming van die uit Interest en Wissels.

Hierbij valt op te merken, dat het accres aan inkomsten uit Interest nog grooter is dan uit den gecombineerden winstpost Interest en Wissels blijkt. De groote wisselzaken, die ons bankwezen, in verband met het financieren van den buitenlandschen handel, vroeger deed, ontbreken thans practisch geheel.

¹⁾ In dit licht bezien, valt van de maatregelen, inzake de inwisseling van Duitsch bankpapier, op den duur een verkrappende werking op de geldmarkt te verwachten.

²⁾ Hierbij dient men in het oog te houden, dat de banken over de aan hen toevertrouwde gelden nog al tijd rente blijven vergoeden

<i>Balans (in duizenden guldens).</i>						
	1938	1942	1943	1938	1942	1943
Kas, Kassiers en Daggeld- leeningen	222.719	54.675	219.771	Kapitaal	170.010	170.010
Ned. Schatkistpapier	161.567	860.062	1.004.867	Reserve en Bouwreserve	81.500	72.650
Ander Overheidspapier	39.305	12.668	24.208	Deposito	44.734	100.803
Wissels	23.158	1.746	1.932	Crediteuren	748.924	887.444
Bankiers Binnen- en Bui- tenland	63.525	66.248	67.727	Winst	11.992	5.850
Effecten en Syndicaten	59.700	20.859	11.666			4.875
Prolongatie	106.341	43.491	33.442			
Debiteuren	356.582	154.098	139.958			
Deelnemingen	9.074	9.666	10.906			
Gebouwen	15.189	13.244	12.621			
	1.057.160	1.236.757	1.527.098		1.057.160	1.236.757
						1.527.098
<i>Winst- en Verliesrekening (in duizenden guldens).</i>						
	1938	1942	1943	1938	1942	1943
Onkosten	22.062	24.426	24.061	Saldi	1.335	711
Pensioenen	1.546	2.428	1.661	Interest en Wissels	18.873	29.992
Afschr. en Bouwreserves	1.969	2.528	1.499	Provisie, Effecten en Syn- dicaten	18.458	15.499
Belastingen	1.097	10.970	10.036			14.051
Winst	11.992	5.850	4.875			
	38.666	46.202	42.132		38.666	46.202
						42.132

Dat niettemin de nettowinst sinds 1938 zoo is gedaald, is eenerzijds te wijten aan de gestegen onkosten en anderzijds aan de gedaalde inkomsten uit wissels, effecten syndicaten en provisie. Dat deze daling zich zal continueren lijkt mogelijk.

Immers, de wisselhandel is, zooals gezegd, thans verdwenen, terwijl niet kan worden verwacht, dat binnen afzienbaren tijd een vrij deviezenverkeer zal worden hersteld. Winsten, voortkomend uit wisselarbitering, zouden dus kunnen worden beschouwd voorshands tot het verleden te behoren. Wel stellen de thans terzake noodige werkzaamheden veel eischen aan het administratief apparaat der banken, die daarvoor dan ook natuurlijk haar provisie ontvangen, doch de baten, die onder de vigeerende bepalingen tegenover de werkzaamheden staan, vallen in het niet in vergelijking met vroeger.

Wat effecten betreft: hierin is arbitrage zonder vrijen wisselhandel onmogelijk en ook deze bron is dus voorloopig opgedroogd. Gedurende de laatste jaren hebben de banken echter op hun beleggingen, tengevolge van gestegen aandelen- en obligatiekoersen, nog groote winsten kunnen secureeren. Stopkoersen zullen ook deze winstbron, die reeds van minder belang werd, verder aantasten. Ook de effectenprovisie is door de beperking van den beurshandel aangetast, doch mogelijk zullen de inkomsten uit deze bron t.z.t. weer ruimer gaan vloeien.

Of syndicaatswinsten en emissie-inkomsten de verminderde baten uit effecten zullen kunnen compenseren is o.i. twijfelachtig. Weliswaar hebben de banken in ieder der afgelopen jaren haar bemiddeling kunnen verleenen bij de gedwongen staatsleeningen, maar deze winstbron wil ons toch eenigszins abnormaal voorkomen: ten eerste, in verband met de grootte der geleende bedragen; ten tweede, omdat in normaler tijden verdere schuldvergroting toch wel tenminste zal dienen te worden vermeden, en tenslotte, omdat een ruimere mate van staatsfinanciering met kort papier dan vroeger wel gebruikelijk zou kunnen blijven. Wij meenen dit laatste niet alleen op grond van het feit, dat deze wijze van financiering goedkooper is, doch ook, omdat doeltreffende openmarktpolitiek een ruime markt in schatkistpapier verlangt.

Wel heerscht er momenteel een zekere emissieactiviteit, doch hierbij gaat het meestal om vrij kleine bedragen, waarbij komt, dat de huidige syndicaatswinsten, daar deze emissies veelal worden geplaatst ter vergroting van de financiële bewegingsvrijheid, t.z.t. door mindere rentebaten zouden kunnen worden gevolgd.

Over den post „Rente en Wissels” werd reeds opgemerkt, dat, daar de wisselportefeuille nog slechts rudimentair aanwezig is, deze vooral wordt gevormd door de rente op schatkistpapier. Deze rente heeft de banken behoeft voor een nog grooteren teruggang van de winst, aangezien de vergroote inkomsten hieruit sinds 1938 waarschijnlijk de belastingen nog overtreffen. Vermindering der post „Crediteuren”, met als gevolg een kleiner

balanstotaal en mindere belegging in schatkistpapier, zal deze bron t.z.t. wel aantasten, doch een vermeerdering der „Debiteuren” zal dan een compenseerende werking uitoefenen.

De mate, waarin dit laatste zal geschieden, hangt echter ten nauwste samen met de monetaire politiek en het tempo, waarin goederen ter beschikking komen. Voorts willen wij hier wijzen op den invloed, die een eventueele kwalitatieve credietcontrole — met het doel credieten vooral daar te doen verleenen waar de Overheid zulks wenscht om de werkgelegenheid te richten — op de kwantitatieve credietverkleening zou kunnen uitoefenen. Uitspraken op dit punt zijn dus uiterst speculatief.

Wat wissels betreft, betwijfelen wij echter wel, behalve om de reeds vroeger genoemde redenen, den terugkeer naar wat vroeger geweest is. Immers, het lijkt in het kader van internationale valutaregelingen niet onlogisch te verwachten, dat meer handel zal plaats vinden direct van het producenten naar het consumentenland. Doervoerhandel vereischt een zeer fijn afgestemd handelsapparaat zonder deviezenvergunning en met termijnhandel en mogelijkheid tot speculatie. Ook de industrialisatie van sommige werelddeelen zal hier van betekenis kunnen zijn. De internationale handelsfinanciering zal o.i. slechts op beperkter schaal worden hervat.

Onder deze omstandigheden is het begrijpelijk, dat de banken hebben uitgezien naar intensiever bewerking van de andere winstbronnen, zooals die van assurantie, bezorging, belastingservice e.d.

In dit verband zouden wij willen concluderen, dat een tendenz tot minder — wat we vroeger zouden noemen — „echte” bankzaken en tot meer administratieve werkzaamheden kan worden geconstateerd.

De banken en de overheidsfinanciering.

Er valt verder op te merken dat de banken steeds meer worden ingeschakeld in het financieel apparaat der Overheid, die haar eischen stelt, waarvoor alles moet wijken. De economische basis van ons bankwezen is daardoor tijdelijk zeer versmald, temeer, daar de Overheid practisch monopsonist is als vrager van kort geld. Doch uit het feit, dat de rente op nieuw schatkistpapier relatief hoog wordt gehouden en dat de banken haar bemiddeling verleenen bij de staatsleeningen, blijkt, dat de Overheid voor de continuatie van een gezond en sterk bankwezen wil waken.

Nog valt op te merken, dat de post „Ander Overheidspapier”, waaronder de banken overheidsobligaties met een looptijd langer dan 5 jaar opnemen, weliswaar bijna verdubbeld is, doch relatief nog van geringe omvang kan worden geacht. Ondanks de stijging is deze post thans nog aanzienlijk kleiner dan in 1938, eveneens een jaar, waarin de banken een excessieve hoeveelheid geld van derden onder zich hadden, waartegenover een tekort stond aan materiaal voor de beleggingzoekende middelen.

Als wij zien, hoe de banken in Engeland en Amerika, die ook weten, dat „only short term banking, safe banking” is, percentsgewijs veel meer staatsleeningen onder hun activa opnemen (al spelen ook andere factoren daarbij een rol), dan lijkt ook hier een voortzetting voor de ontwikkeling, die in 1943 was waar te nemen, niet uitgesloten.

Dit te meer, omdat het in de lijn der verwachtingen ligt, dat de Overheid, die over middelen beschikt om den rentevoet te manipuleeren, de rente op kort papier laag zal houden. Want ten eerste zullen alle krachten na den oorlog gecoördineerd moeten worden voor den wederopbouw van de particuliere en tusschenhandelsgoederenvoorraden en het industrieel en agrarisch apparaat, ten tweede wordt de productieve functie gunstig door een lagen rentevoet beïnvloed, terwijl tenslotte, indien ooit een vermogensheffing zou worden overwogen, een lage rentevoet, gepaard gaande met een groot nominaal vermogen, voor de Overheid voordelig zou zijn. En dan zwijgen wij nog van de voordeelen, die voor de Overheid natuurlijk direct uit den lagen rentevoet voortvloeien.

De banken zullen in een dergelijke situatie, ter handhaving van hun winsten, wel meer lang papier moeten koopen, welke gang van zaken de Overheid vermoedelijk niet onwelgevallig zal zijn. Het zal immers de markt voor langlopende overheidsobligaties slechts ten goede komen. Behoudens grootere beleggingen in lang papier en credietverleening aan derden lijken de directe winstvooruitzichten echter niet zeer rooskleurig.

Een streven om het binnenlandsch. effectenbedrijf tot een belangrijker winstbron te maken zou zich daarom nog wel eens kunnen manifesteren. Immers, de banken, meer op het binnenland aangewezen, zullen — indien zij het wenschen — een goede „all-round service” kunnen verleenen. Een en ander, doordat zij in staat zijn betere adviseurs en economen tot zich te trekken en doordat zij meer werkingssferen hebben. Een verdere concentratiebeweging in den vorm, waarin deze zich de laatste jaren uitte, ligt dan ook zeer wel in de lijn der mogelijkheden.

Wij zien, dat van de ondernemersfunctie van den bankier, die in de vrije verkeershuishouding van zoo groot belang was en den bekwaamen bankier kansen bood zijn vleugels wijd uit te slaan, thans weinig meer over is. Hoewel wij voor de huidige periode en de jaren der wederopbouw het feit kunnen aanvaarden, dat de Overheid van de bij haar geconcentreerde macht gebruik maakt om het financieele apparaat te leiden, wil het ons voorkomen, dat t.z.t. weer meer vrijheid noodig zal zijn, indien men den bankier wenscht te handhaven als ondernemer.

F. R. BOOT.

VIJFTIG JAREN ZILVERPOLITIEK.

„De 26ste Juni 1893 zal, wat ook de verdere loop van zaken zij, een hoogst gewichtige datum blijven in de moderne muntgeschiedenis”, aldus schreef in 1893 G. M. Boissevain in „De Economist”, naar aanleiding van het in den ochtend van dien dag door de Britsch-Indische Regeering genomen besluit tot sluiting van de Munt voor de vrije zilveeraanmunting, en hij laat dan voorts volgen, dat „deze gebeurtenis op haarzelf van nog grootere betekenis moet worden geacht dan de munthervorming van Duitschland in 1873, omdat door deze laatste een stap werd gezet op den weg, die geleid heeft tot een verdeling der handelswereld in twee deelen, die der goudlanden en die der zilverlanden, terwijl de sluiting van de Britsch-Indische Munt den eersten stap dreigt te worden in de richting der volkomen uitstooting van het blanke metaal als standaard munt uit geheel het wereldverkeer”.

Vijftig jaar zijn nadien verlopen en hierin kan aanleiding worden gevonden eens na te gaan, of deze destijds gestelde prognose wellicht te somber is geweest; wij willen

daarom nog even in het kort in herinnering brengen, wat de oorzaken zijn geweest, welke destijds tot de sluiting der Munt hebben aanleiding gegeven. Daartoe moet in de eerste plaats worden gerekend de zeer sterke daling van den zilverprijs, welke, na een periode van groote stabiliteit in de daaraan voorafgaande decennia, in 1866 inzette en daarna werd geaccentueerd door een veelheid van factoren, waartoe wij in de eerste plaats hebben te rekenen de stopzetting van de vrije zilveeraanmunting in Duitschland in 1872, de invoering van den gouden standaard aldaar en de hiermede gepaard gaande demonetisatie van zilver in 1873, een stap, welke door de Vereenigde Staten en Frankrijk in zooverre werd gevolgd, dat beide landen in dat jaar de vrije aanmunting van zilver stopzetten. Bij deze landen sloten zich, gelijk bekend, in den loop van de zeventiger jaren een reeks van andere landen aan, t.w. Zweden, Noorwegen en Denemarken, die zich, in de Scandinavische Muntunie vereenigd, tot den gouden standaard bekeerden, voorts de landen, behoorende tot de in 1865 geconstitueerde Latijnsche Muntunie, en Nederland. In latere jaren voegden zich daarbij nog verscheidene andere oorzaken als bijv. de stopzetting van de bij de „Bland-Allison Act” (1878) en „Sherman Act” (1890) voorziene aankopen door de Regeering der Vereenigde Staten. Eenigen indruk van het zilverprijsverloop in de jaren na 1866 geeft het volgende staatje:

Gemiddelde prijs van baarsilver in Londen per ounce standard

1866	61 ¹ / ₈ d.	1893	35 ⁵ / ₈ d.
1871	60 ⁹ / ₁₆ „	1894	28 ¹⁵ / ₁₆ „
1872	60 ⁵ / ₁₆ „	1895	29 ⁷ / ₈ „
1873	59 ¹ / ₄ „	1896	30 ³ / ₄ „
1874	58 ⁵ / ₁₆ „	1897	27 ⁹ / ₁₆ „
1875	56 ⁷ / ₈ „	1898	26 ¹⁵ / ₁₆ „
1876	52 ³ / ₄ „	1899	27 ⁷ / ₁₆ „
1877	54 ¹³ / ₁₆ „	1900	28 ¹ / ₄ „
1878	52 ⁹ / ₁₆ „	1901	27 ³ / ₁₆ „
1879	51 ¹ / ₄ „	1902	24 ¹¹ / ₁₆ „
1880	52 ¹ / ₄ „	1903	24 ³ / ₄ „
1881	51 ¹¹ / ₁₆ „	1904	26 ³ / ₈ „
1882	51 ⁵ / ₈ „	1905	27 ³ / ₁₆ „
1883	50 ⁹ / ₁₆ „	1906	30 ⁷ / ₈ „
1884	50 ⁵ / ₈ „	1907	30 ³ / ₁₆ „
1885	48 ⁵ / ₈ „	1908	24 ³ / ₈ „
1886	45 ³ / ₈ „	1909	23 ¹¹ / ₁₆ „
1887	44 ⁵ / ₈ „	1910	24 ⁵ / ₈ „
1888	42 ⁷ / ₈ „	1911	24 ⁹ / ₁₆ „
1889	42 ¹¹ / ₁₆ „	1912	28 ¹ / ₃₂ „
1890	47 ¹¹ / ₁₆ „	1913	27 ³ / ₁₆ „
1891	45 ¹ / ₁₆ „	1914	25 ⁵ / ₁₆ „
1892	39 ¹³ / ₁₆ „	1915	23 ¹¹ / ₁₆ „
		1916	31 ⁵ / ₁₆ „

Dit wat de vraagzijde betreft; met betrekking tot het aanbod lag de situatie voor het witte metaal al niet veel gunstiger, hetgeen uit onderstaand staatje, aangevende de gemiddelde jaarproductie in de volgende vijfjaarlijkse perioden, moge blijken.

1871—1875	63	miljoen ounces
1876—1880	79	„ „
1881—1885	92	„ „
1886—1890	109	„ „
1891—1895	158	„ „
1896—1900	165	„ „
1901—1905	168	„ „

Met deze cijfers voor oogen, waarbij dan nog in aanmerking dient te worden genomen, dat wat de aanbodzijde betreft in de jaren na 1870 bovendien nog rekening moet worden gehouden met het zilveeraanbod uit hoofde van demonetisatie, behoefde het niet te verwonderen, dat de in goud uitgedrukte zilverprijs na de zestiger jaren

van de vorige eeuw een steeds verder dalende tendenz te zien gaf, welke, om op ons uitgangspunt terug te komen, naar het oordeel der Britsch-Indische Regeering, op den Britsch-Indischen wisselkoers en op het prijsniveau in dit land een desastreuzen invloed moest hebben, in dier voege dan, dat de Rupee koers parallel met den zilverprijs tot het zilverinvoerpunt daalde, welk laatste feit leidde tot den invoer van zilver en dus tot inflationistische prijsstijging, waardoor de geheele economische structuur van het land dreigde te worden ondergraven. Daarbij kwam dan nog deze, voor een land als Britsch-Indië extra bezwarende omstandigheid, dat, als gevolg van de omvangrijke buitenlandsche schuld, de hieruit resulterende druk op de staatsfinanciën van dit land ieder jaar zwaarder werd (dit laatste kennelijk in verband met het aldaar geldende fiscale stelsel), hetgeen het best wordt geïllustreerd door het feit, dat, terwijl in 1873/74, toen de jaarlijksche betalingen van de Indische Schatkist aan Engeland £ 13¹/₄ miljoen uitmaakten, hiermede een bedrag van Rupee 142¹/₄ miljoen was gemoeid, terwijl in 1892/93, toen de schuld slechts met £ 3¹/₄ miljoen was toegenomen, dit bedrag, tengevolge van de depreciatie van de Rupee, tot Rupee 264³/₄ miljoen was gestegen, in stede van tot Rupee 177¹/₂ miljoen op basis van den Rupee koers van 1873/74.

Het was speciaal dit laatste argument, dat de, tot het uitbrengen van advies op de door de Indische Regeering verlangde muntsluiting, door de Engelsche Regeering ingestelde Commissie, onder voorzitterschap van Lord Herschel, sterk liet gelden bij haar aanbevelingen aan laatstgenoemde Regeering. Juister gezegd was dit wellicht zelfs het voornaamste argument der Indische Regeering, dat evengenoemde Commissie tot het hare maakte. Ten opzichte van de overige argumenten, met name het reeds genoemde wisselkoersargument, toonde zij zich — en naar onze meening terecht — veel terughoudender. Zij redeneerde daarbij aldus: aangezien de betalingen, welke Britsch-Indië aan Engeland heeft te doen, in producten moeten worden opgebracht, welke zilverprijzen zich richten naar de op de wereldmarkten geldende in goud uitgedrukte prijzen, wordt de hieruit ontstaande last wel drukkender bij daling der goudprijzen, doch dan alleen toch zou de wisselkoersdaling daarvan de oorzaak zijn, wanneer daarin ook de oorsprong van den teruggang der goudprijzen moest worden gezien, iets wat naar het oordeel der Commissie allerminst met zekerheid kon worden gesteld. Vandaar dan ook, dat de Commissie de nadeelige gevolgen van den dalenden wisselkoers zeer overdreven achtte, een stelling, die, naar wij straks zullen zien, precies 40 jaren later op even heftige wijze zou worden verdedigd als zij door haar opponenten werd bestreden.

Hoe het zij, de Commissie meende de Indische Regeering in haar verzoek tot sluiting van de Munt te moeten steunen, met het gevolg, dat deze in Juni 1893 een feit werd en de Rupee dus voortaan zou zijn losgemaakt van haar metaalwaarde en een zelfstandig koersverloop zou volgen, waarbij evenwel aan de stijging der Rupee een grens zou worden gesteld door te bepalen, dat het Engelsche goudgeld in de Staatskassen zou worden aangenomen op basis van 1 sh. 4 d. = 1 Rupee, terwijl voorts de Regeering gemachtigd bleef om voor haar rekening zilver te koopen en aan te munten, wat sedertdien dan ook op omvangrijke schaal plaatsvond uit de opbrengst van de door den „Secretary of State” in Londen verkochte zgn. „Council Bills” op Indië. Uit de aldus verkregen muntwinst — waarbij intusschen zij opgemerkt, dat de uit deze aanmunting verkregen winst niet als primaire oorzaak van deze reserve kan worden beschouwd — werd het „Gold Reserve Fund”, later de zgn. „Gold Standard Reserve”, voornamelijk gevoed, waaruit de Rupee werd gesteund, wanneer deze onder de pariteit van 1 sh. 4 d. kwam te liggen. Hiermede was Britsch-Indië overgegaan tot den „gold exchange standard”. Op een later tijdstip, t.w. 1899, werden de

Engelsche sovereigns bij de wet tot wettig betaalmiddel verklaard op basis van 15 Rupee in het Pond.

Hoewel een theoretische analyse van de gevolgen van de sluiting van de Munt in Britsch-Indië op het economische leven aldaar hoogst interessant zou zijn, staat de ons ter beschikking staande ruimte een dergelijke uitwijding niet toe. Wij willen daarom volstaan met vast te stellen, dat de door de Indische Regeering zoozeer gevreesde prijsstijging in het binnenland zich na de muntsluiting eerst recht ging accentueeren. Prof. Ambedkar zegt met betrekking hiertoe in zijn werk „The problem of the Rupee”: „From the standpoint of prices the Mint closure has therefore turned out to be a curse rather than a blessing”. Op zichzelf zou deze prijsstijging nog niets bijzonders behoeven te beduiden, indien de index van de prijzen in de goudlanden een overeenkomstig beeld had te zien gegeven. Dit was evenwel niet het geval. Gedurende de periode 1893—1913, toen het goederenprijsindexcijfer in Britsch-Indië steeg van 90 tot 150 in 1933, nam dit in de Vereenigde Staten en Engeland slechts toe van 90 tot 128 resp. 123. Waar in diezelfde periode de koers van de Rupee vrijwel onafgebroken een vaste tendenz aan den dag legde en deze niet een gevolg was van sterke kapitaalimporten in dat land, kunnen deze feiten alleen zeker niet als bewijs worden aangevoerd voor de juistheid van het standpunt der Indische Regeering om dit land in 1893 den „gold exchange standard” te geven.

Om thans tot het uitgangspunt van onze beschouwing te komen, t.w. de gevolgen van de sluiting der Britsch-Indische Munt in 1893 op den zilverprijs, kan het antwoord kort zijn. De zilverprijsdaling zette zich, uiteraard mede onder den invloed van de steeds sterker aan den dag tredende voorliefde voor den gouden standaard in vele landen, voort, zoodat de zilverprijs, die zooals wij zagen in 1893 nog 35⁵/₈d. had bedragen, bij het uitbreken van den oorlog in 1914 tot 25⁵/₈d. was teruggelopen, om eerst daarna, d.w.z. einde 1915, een opwaartsche beweging te ondergaan, welke na den oorlog nog aanhield tot 1920, toen het hoogste jaargemiddelde van 61⁷/₈d. per standard ounce werd bereikt en zelfs de oude waardeverhouding tusschen goud en zilver van 15.5 welke in de jaren 1911/15 tot 36,61 was teruggelopen, weer tijdelijk was hersteld.

Lang heeft deze prijsstijging, welke grootendeels op incidenteele factoren was terug te voeren, niet geduurd. Zij werd nl. veroorzaakt enerzijds door een teruggang der zilverproductie — met circa 18% in de periode 1914 t.e.m. 1919 in vergelijking met de overeenkomstige periode vóór 1914 —, doch anderzijds en stellig in nog belangrijker mate door de algemeene daling van de koopkracht van het geld in de jaren 1914—1920, terwijl de zeer geprononceerde stijging in 1919 tot begin 1920 op rekening van de uitzonderlijk sterke zilvervraag van de zijde van Britsch-Indië en ten deele van China moest worden gebracht. Zeker zou de stijging, welke de zilverprijs in de jaren 1915—1920 te zien gaf, nog beduidend grooter zijn geweest, indien de bekende „Pittman Act” van 23 April 1918, welke het de Regeering der Vereenigde Staten mogelijk maakte tot maximaal 350 miljoen zilveren dollars te doen versmelten en het aldus vrij komende zilver in baren te verkoopen tot een prijs van minstens \$ 1 per ounce, niet tot op zekere hoogte remmend had gewerkt. Onder de vigueur van deze wet toch werden van Mei 1918—Mei 1919 circa 260 miljoen zilveren dollars versmolten. Nagenoeg 200 miljoen ounces werden aan de Britsche Regeering tegen een prijs van \$ 1.01¹/₈ tot \$ 1.01¹/₂ per ounce, met Britsch-Indië als uiteindelijke bestemming, verkocht.

Toen dan ook bovengenoemde incidenteele factoren aan kracht inboetten, zette reeds spoedig een catastrophale daling in, en wel van den hoogsten stand ad 89¹/₂d. op 11 Februari 1920 tot 38⁷/₈d. in December van dat jaar. In den loop van dat jaar toch kwam het in den oorlog ingezette proces van geldswaardevermindering tot staan

en maakte plaats voor een in een sterke daling van het algemeen prijsindexcijfer tot uitdrukking komende vermeerdering der geldswaarde. Daarnaevens vertoonden ook de zilverimporten van Britsch-Indië een zeer sterken teruggang: van 241.748.000 ounces in 1918/19 (fiscaal jaar) tot 43.221.000 in 1920/21.

Een geheel zelfstandige, maar tevens zeer belangrijke, factor vormde voorts de door den oorlog noodig geworden bezuiniging op het gebruik van zilver in het geldverkeer, een bezuiniging, welke sedertdien niet meer ongedaan werd gemaakt. Min of meer parallel hiermede liep de algemeen waarneembare tendenz tot versmelting van zilvergeld, hier en daar zelfs leidende tot formeele demonetisatie, in het leven geroepen door de zeer sterke stijging van den zilverprijs in het jaar 1919 en begin 1920, welke in een groot aantal landen, vooral in die met sterk gedeprecieerd ruilmiddel als bijv. Polen, Italië, Frankrijk, Oostenrijk, Duitschland en België, de metaalwaarde hunner munten zeer belangrijk boven hun nominale waarde deed stijgen. Ook hier te lande is men hieraan niet ontkomen; de bij de wet van 27 November 1919 voorziene verlagening van het gehalte onzer teekmunt van $\frac{945}{1000}$ tot $\frac{720}{1000}$ vond in de eerste plaats haar oorzaak in de stijging van de waarde der teekmunt boven haar nominale waarde; deze gehalteverlagening kreeg in de jaren 1930 tot en met 1935, zoowel voor Nederland als Nederlandsch-Indië, haar beslag.

De daling, welke in 1920 inzette, ging nadien vrijwel ononderbroken voort, zoodat de zilverprijs in 1926 onder de 30 d. per standard ounce kwam te liggen, gelijk onderstaand staatje doet zien:

*Gemiddelde prijs van baarzilver in Londen
per ounce standard*

1920	61 $\frac{7}{16}$ d.	1926	28 $\frac{11}{16}$ d.
1921	36 $\frac{7}{8}$ „	1927	26 $\frac{1}{32}$ „
1922	34 $\frac{7}{16}$ „	1928	26 $\frac{1}{4}$ „
1923	31 $\frac{15}{16}$ „	1929	24 $\frac{7}{16}$ „
1924	34 „	1930	17 $\frac{11}{16}$ „
1925	32 $\frac{1}{8}$ „	1931	14 $\frac{19}{32}$ „
		1932	17 $\frac{27}{32}$ „

Gedurende de eerste jaren na 1920 werd deze daling, evenals de sterke stijging in 1919, nog eenigszins geremd door de heilzame werking der reeds genoemde „Pittman Act”, welke in art. 2 de Regeering der Vereenigde Staten verplichtte een gelijk bedrag aan zilver — mits in de Vereenigde Staten geproduceerd — terug te koopen als destijds onder art. 1 dier wet aan andere Regeeringen was verkocht. En aangezien deze aankopen moesten geschieden tegen \$ 1 per ounce, een prijs, die ver boven den wereldmarktprijs lag, bleven de aldus gekochte hoeveelheden buiten de wereldmarkt en oefenden hierop gedurende de jaren, dat deze aankopen plaatsvonden, d.w.z. tot medio 1923, geen prijsdrukkenden invloed.

De in 1926 ingetreden daling had nog een bijzondere oorzaak, t.w. het door de Commissie Hilton—Young uitgebrachte rapport, waarbij voor Britsch-Indië invoering van den gouden standaard in de plaats van den bestaanden „gold exchange standard” werd geadviseerd onder gelijk-tijdige, d.w.z. over een periode van 10 jaar verdeelde, afstooting van 300 miljoen ounces der tegen de uitstaande munthiljetten overbodig geworden zilverreserves. Als gevolg van dit door de Britsch-Indische Regeering overgenomen advies, met de uitvoering waarvan op 1 April 1927 een begin werd gemaakt, verlieten ook Siam en Indo-China den zilveren standaard, waardoor van het toch reeds aanzienlijk geslonken aantal gegadigden voor het witte metaal opnieuw enkele afvielen en van de groote vragers, en dan nog slechts op zeer bescheiden schaal, practisch alleen China — voor monetaire en hoarding doeleinden — en Britsch-Indië, overwegend voor hoarding doeleinden, overbleven. Een indruk, van welke betekenis deze beide landen gedurende de periode 1900—1938

voor de statistische positie van het zilver zijn geweest, moge blijken uit onderstaande, aan het in de „Economisch-Statistische Berichten” van 22 Januari 1941 voorkomend artikel van Dr. F. H. Repelius ontleende, staatje, aangevende de netto importoverschotten van zilver in Britsch-Indië en China; zij krijgen nog meer reliëf door daaronder te plaatsen de cijfers der wereldproductie van zilver gedurende die jaren.

	<i>Britsch-Indië</i>
1901—1910	+ 719,5 millioenen oz. standard
1911—1920	+ 838,7 „ „ „
1921—1930	+ 804,8 „ „ „
1931—1938	+ 80,7 „ „ „
	<i>China</i>
1900—1909	— 104,6 millioenen oz. standard
1910—1919	133,1 „ „ „
1920—1929	786,8 „ „ „
1930—1938	— 534,2 „ „ „
	<i>Wereldproductie zilver</i>
1901—1910	1.826,1 millioenen oz. fijn
1911—1920	1.916,1 „ „ „
1921—1930	2.887,2 „ „ „
1931—1938	1.737,3 „ „ „

Eenigszins vooruitlopend op wat hierover in het vervolg zal worden opgemerkt, kan aan de hand van deze staatjes thans reeds worden gewezen op den invloed, welke de zilverpolitiek van de Vereenigde Staten in de jaren na 1933 op de zilverpositie van China heeft gehad; in stede van zilverimporteerend werd dit land in de periode 1930—1938 een zilverexporteerend land.

In het bovenstaande hebben wij vrijwel uitsluitend het oog gericht gehouden op de zilverprijzdaling, welke een rechtstreeks gevolg is geweest van het wegvallen van de eertijds bestaande monetaire vraag naar dit metaal, dikwijls gepaard gaande met een daaruit voortvloeiend aanbod. Cijfers omtrent dit laatste zijn van vroegere jaren helaas niet bekend; voor de periode 1929/32 wordt dit kwantum op 225 miljoen ounces standard getaxeerd of 29% van het in die jaren vrijkomende mijnzilver, een dus alleszins respectabele hoeveelheid. Buiten beschouwing lieten wij daarbij het zuivere aanbod uit hoofde van de jaarlijks geproduceerde hoeveelheid nieuw zilver. Wat deze laatste betreft, is men geneigd te veronderstellen, dat deze op zichzelf niet tot een zoo sterk doorgezette prijsdaling aanleiding kan hebben gegeven als na 1920 het geval is geweest, waartoe wij onderstaand staatje, aangevende de wereldzilverproductie na 1913, hieronder doen volgen.

	<i>Productie van zilver in mill. oz. fijn</i>		
1913	210,0	1927	254,0
1914	172,3	1928	257,9
1915	173,0	1929	261,0
1916	180,8	1930	248,7
1917	186,1	1931	195,9
1918	203,2	1932	164,9
1919	179,8	1933	169,2
1920	173,3	1934	190,4
1921	171,3	1935	220,7
1922	209,8	1936	253,7
1923	246,0	1937	274,6
1924	239,5	1938	267,9
1925	245,2	1939	272,8
1926	253,8		

Van een belangrijke stijging der zilverproductie na de geringe producties van de jaren 1914 tot en met 1921, valt na 1923, toen deze 246 miljoen ounces beliep, feitelijk zeer weinig te bespeuren. De hoogste stand werd met een cijfer van 261 miljoen ounces in 1929 bereikt, waarna zij een sterke daling onderging, welke eerst in 1934, toen de

algemeene conjunctuur teekenen van opleving te bespeuren gaf, tot staan kwam. Men zal dan ook wel niet ver mistasten, wanneer men stelt, dat het teleurstellende prijsverloop op de zilvermarkt na 1921 niet in de eerste plaats aan het uit nieuwe voortbrenging stammende metaal is te wijten, doch aan de reeds eerder geschetste sterke vermindering van de vraag, onder gelijktijdige aanbieding van het uit demonetisatie afkomstige zilver. De vraag zou slechts kunnen rijzen, waarom de zilverproducenten niet in sterkere mate hun productie hebben ingekrompen. Het antwoord hierop zal moeten worden gezocht in de omstandigheid, dat zilver na 1890 in steeds sterker toenemende mate als bijproduct van de lood-, zink-, goud- en koperwinning wordt gewonnen. Terwijl aan het begin van de twintigste eeuw het aldus gewonnen zilver nog niet de helft van de totale zilverproductie uitmaakte, wijzigde zich dit percentage allengs in zoodanig ongunstigen zin, dat dit thans reeds tot 80% is gestegen. Van de groote productielanden, t.w. Mexico, Noord-Amerika, Zuid-Amerika en Canada, brengt slechts Mexico in eenigszins omvangrijke mate het zgn. „straight silver” voort. Uit dien hoofde zal daarom ieder valorisatieplan, voorzover dit langs den weg van productierestrictie den zilverprijs zou moeten opvoeren, tot mislukking zijn gedoemd.

Tot zooverre de vraag en aanbodverhoudingen, welke tot de daling van den zilverprijs in de achter ons liggende decennia aanleiding hebben gegeven. Hiermede is evenwel nog geen antwoord gegeven op de vraag, of de waarde-daling van het zilver ten aanzien van het goud een specifiek karakter heeft gedragen dan wel, of zij een onderdeel vormde van een algemeen proces van goudprijsappreciatie, in welk geval de zilverprijsdaling dus een veel minder alarmeerend karakter zou krijgen. In een belangwekkende beschouwing daaromtrent toont Dr. F. H. Repelius in de „Economisch-Statistische Berichten” van 8 Januari 1941 aan, dat over de periode van 1913—1939, met inachtneming van de in die jaren plaats gevonden hebbende muntdepreciaties in tal van landen, de zilverprijsdaling in goud uitgedrukt ruim 36% grooter is geweest dan die voor andere groothandelsgoederen. Uitgaande van den zilverprijs- en groothandelsprijsindex te New York van 100 = 1913, komt hij voor eerstgenoemde in 1939 op 70,1 en voor laatstgenoemde op 109,5, terwijl voorbijgaand, d.w.z. in 1932, de zilverprijsdaling, in goud uitgedrukt, zelfs 50,4% grooter is geweest dan die voor de overige goederen.

In een volgend artikel zal de zilverpolitiek sedert 1929 worden besproken.

G. J. H. DE GRAAFF.

OVERHEIDSMAATREGELEN OP ECONOMISCH GEBIED

HANDEL EN NIJVERHEID.

Sociale voorzieningen. Besluit inzake verhooging met 10% van het premietarief voor de land- en tuinbouwongevallenverzekering. (E.V. 1944 No. 4; blz. 85).

Textiel. Mededeeling inzake aflevering van kousen en sokken en het beschikbaarstellen van zgn. werkmanspakketten. (E.V. 1944 Nos 5 en 7; blz. 116 en 169).

Vestigingswet Kleinbedrijf. Publicatie van vestigings-eischen op grond van de Vestigingswet Kleinbedrijf 1937 voor het gasfitters-, loodgieters-, smids- en waterfittersbedrijf. Instelling van een zgn. spertijd voor het orgelbouwers- en orgelherstellersbedrijf. Vaststelling van de vestigings-eischen voor den detailhandel in consumptiemelk. Aanwijzing van diploma's van vakbekwaamheid voor den tabakshandel. Afkondiging van het Vestigingsbesluit Meubileringsbedrijven 1944. (E.V. 1944 Nos 5 en 6; blz. 113, 118, 119 en 141.)

IJzer en Staal. Wijziging van de IJzer- en Staalbeschikking 1940, No. 1 en 2, met betrekking tot de regeling van

Duitsche opdrachten en bestellingen. Mededeeling inzake regeling van de schadevergoeding in verband met de her-distributie van ijzer en staal. Regeling met betrekking tot bestellingen op staalplaten en producten van staalplaten. (E.V. 1944 Nos 4 en 6; blz. 85 en 144).

STATISTIEKEN

DE NEDERLANDSCHE BANK. (Voornaamste posten in duizenden guldens)

Data	Munt, munitate- raal en deviezen ¹⁾	Binnenl. wissels, open marktpapier, beleggingen, voor- schotten a/h. Rijk en diverse rekeningen ¹⁾	Totaal activa	Totaal opeisb. schulden
27 Mrt. '44	4.714.250	153.015	4.936.235	4.767.098
20 " " '44	4.668.875	160.606	4.899.334	4.730.675
13 " " '44	3.560.381	169.731	4.800.746	4.636.222
6 " " '44	4.514.063	171.626	4.757.264	4.593.907
28 Febr. '44	4.510.147	147.595	4.729.485	4.569.823
21 " " '44	4.459.222	167.036	4.696.474	4.537.841
14 " " '44	4.405.825	146.046	4.620.999	4.463.971
6 Mei '40	1.173.319	248.256	1.474.306	1.424.016

Data	Bankbiljet- ten in om- loop	Saldo in R/C	Bankassig- natiën en diverse rekeningen	Saldo Rijk R/C (D/C)	Schatkist- papier rechtstr. onder- gebracht
27 Mrt. '44	3.937.284	829.803	100.198	C. 124.544	—
20 " " '44	3.900.477	830.454	99.441	C. 127.074	—
13 " " '44	3.863.576	772.481	95.707	C. 95.263	—
6 " " '44	3.842.824	751.070	94.389	C. 117.324	—
28 Febr. '44	3.803.971	764.834	91.713	C. 173.975	—
21 " " '44	3.732.416	805.392	89.709	C. 94.181	—
14 " " '44	3.682.381	781.546	88.124	C. 123.044	—
6 Mei '40	1.158.613	255.174	10.230	C. 22.962	—

¹⁾ Ingevolge de verordening 58/1943 (d.d. 26 Juni) zijn de posten „Correspondenten in het buitenland” en „Buitenlandsche betaalmiddelen (excl. pasmunt)”, voorheen begrepen in de „Diverse rekeningen”, van 5 Juli af opgenomen onder de buitenlandische portefeuille, in onzen staat samengevat als „deviezen”.

STAND VAN 's RIJKS KAS.

Vorderingen	7 Maart 1944 in guldens	15 Maart 1944 in guldens
Saldo van 's Rijks Schatkist bij De Nederlandsche Bank	13.421.919,59	29.651.143,47
Saldo b. d. Bank voor Ned. Gemeenten	813.086,10	24.821,17
Voorschotten op ult. Jan. resp. Febr. '44 a.d. gemeenten verstrekt op aan haar uit te keeren hoofdsom der pers. bel. aand. in de hoofdsom der grondbel. en der gem. fondsbel., alsmede op de belastingen en op de vermogensbelasting	26.780.957,41	33.444.577,08
Voorschotten aan Ned.-Indië ¹⁾	334.384.272,62	334.275.332,62
Idem voor Suriname ¹⁾	8.739.430,08	8.739.430,08
Idem voor Curaçao ¹⁾	107.986,55	111.986,53
Kasvord. wegens creditverstreking a. h. buitenland	16.012.028,—	16.012.028,—
Daggeldleeningen tegen onderpand	—	—
Saldo der postrek. van Rijks-comptabelen	201.476.737,88	215.441.135,51
Vordering op het Alg. Burg. Pensioenfonds ¹⁾	—	—
Vordering op andere Staatsbedr. en instellingen ¹⁾	158.256.415,79	162.198.841,34
Verplichtingen		
Voorschot door De Ned. Bank ingevolge art. 16 van haar octrooi verstrekt	—	—
Voorschot door De Ned. Bank in rekg.-crt. verstrekt	—	—
Schuld aan de Bank voor Ned. Gemeenten	—	—
Schatkistbiljetten in omloop	6.666.000,—	6.666.000,—
Schatkistpromessen in omloop	3.183.700.000,— ²⁾	3.193.300.000,— ²⁾
Daggeldleeningen	—	—
Zilverbons in omloop	220.671.673,—	220.913.983,—
Schuld op ult. Jan. resp. Febr. '44 a.d. gem. wegens aan haar uit te keeren hoofds. d. pers. bel. aand. i. d. hoofds. d. grondb. e. d. gem. fondsbel. alsmede op de bel. en op de vermogensbelasting	—	—
Schuld aan het Alg. Burg. Pensioenfonds ¹⁾	528.447,49	512.212,—
Id. aan het Staatsbedr. der P. T. en T. ¹⁾	550.605.889,84	601.743.393,67
Id. aan andere Staatsbedrijven ¹⁾	894.561,64	894.516,64
Id. aan div. instellingen ¹⁾	449.014.628,94	501.023.078,39

¹⁾ In rekg.-crt. met 's Rijks Schatkist. ²⁾ Rechtstreeks ondergebracht bij De Nederlandsche Bank nihil.

Alfabetische Index Overheidsmaatregelen op economisch gebied

(Zie voor den alfabetischen index Overheidsmaatregelen in 1943 het Jaarregister 1943, laatste bladzijde)

	Blz.		Blz.		Blz.
Administratieplicht	27, 55, 123	Motorbrandstof	163	Verpakkingsvoorschriften	96
Afval	123	Non-ferrometalen	123	Vervoer	111, 163
Algemeen Vestigingsverbod	55	Omzetbelasting	41, 97	Verzekering	96, 125
Ambacht	27, 161	Opheffing Centrales	40	Vestigingswet Kleinbedrijf	41, 125, 177
Arbeidszaken	27, 55, 123, 161	Organisatie Bedrijfsleven	27, 83, 123, 163	Visscherij	41
Bank- en Credietwezen	41	Pluimvee	41, 135	Vlas	41, 97, 163
Belastingzaken	41, 111, 163	Prijsgeregelingen	40, 83, 125, 163	Voedselvoorziening	97, 135
Betalingsverkeer met het buitenland	27	Scheidsgerecht Voedselvoorziening	41	Volkstuinen	125
Bouwnijverheid	123	Sierteelt	41, 97, 135	IJzer en Staal	125, 177
Buitenlandse Handel	123	Sociale voorzieningen	125, 177	Zaden	41, 97
Groenten en fruit	96	Steenverleening aan stilgelegde bedrijven	40, 55, 125	Zuivel	41, 97, 163
Grondstoffenbesparing en bedrijfsrationalisatie	161	Suikerbieten e. d.	41, 97		
Handel	27, 55, 123, 162	Surrogaten	97		
Huurprijzen van nieuwbouw	162	Tabak	40, 96, 135		
Heffingen	41, 55, 123, 162	Textiel	40, 96, 177		
In- en Uitvoer	26	Toegepast Natuurwetenschappelijk Onderzoek	41		
Industrie	27, 55, 123, 163	Tuinbouw	41		
Inlevering puntdraad en glade draad	135	Turf	96		
Kamers van Koophandel	40	Vee	41, 97, 135		
Kinderbijslagwet	123	Veevoeder	41, 97		
Landbouw	41, 97, 125	Vereenigingheffing	125		
Monopolieproducten	55, 123				

Binnenkort verschijnt:

De Landbouw als bron van volksbestaan in Nederland

samengesteld door Ir. D. J. MALTHA
met medewerking van anderen

Publicatie No. 36
van het Nederlandsch Economisch Instituut

Uitgave: DE ERVEN F. BOHN N.V. — HAARLEM

Dr. J. R. A. Buning:

De beleggingen der bijzondere spaarbanken in Nederland

Publicatie No. 32
van het Nederlandsch Economisch Instituut

Prijs f 3.65*

(Prijs voor donateurs en leden van het N.E.I. f 2.75; bestellen bij het N.E.I.).

Verkrijgbaar in den boekhandel

UITGAVE: DE ERVEN F. BOHN N.V., HAARLEM

Het volkscredietwezen in de depressie

door

**R. M. Dr. Soemitro
Djojohadikoesoemo**

Publicatie No. 34 van het
Nederlandsch Economisch
Instituut

Prijs f 5.50*

(Prijs voor donateurs en leden van het N.E.I. f 4.10; bestellen bij het N.E.I.).

Verkrijgbaar in den boekhandel

Uitgave: De Erven
F. BOHN N.V. - Haarlem

Koninkl. Nederlandsche Boekdrukkerij

**H. A. M. ROELANTS
SCHIEDAM**

Onze terzake-kundige staf is te allen tijde voor gratis advies te Uwer beschikking. Tel. 69300 (3 lijnen)

Openbare werken en Conjunctuurbeweging

door **Dr. Ir. A. Baars**
PRIJS f 2.10*

(Prijs voor donateurs en leden van het N.E.I. f 1.50; te bestellen bij het N.E.I.).

In den boekhandel verkrijgbaar
**UITGAVE: DE ERVEN
F. BOHN N.V., HAARLEM**

Ter vervanging van haar door brand verloren gegane voorraad nummers van Economisch-Statistische Berichten en Economisch-Statistisch Maandbericht van den jaargang 1940, zou de redactie het zeer op prijs stellen, indien de lezers, die hun exemplaren kunnen missen, deze aan haar zouden willen afstaan.